

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ  
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА  
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

## КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь *Магістр*

на тему **„Фінансове управління грошовими потоками та шляхи його вдосконалення у сільськогосподарському виробничому кооперативі імені Лесі Українки Дубенського району Рівненської області”**

Виконав: студент VI курсу, групи Фін – 61

Спеціальності 072 „Фінанси, банківська справа та страхування”  
(шифр і назва)

**Стецюк Олексій Олегович**

Керівник: Східницька Г. В.  
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: Дещинська Н. В.  
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ  
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА  
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ  
Освітній ступінь **Магістр**  
Спеціальність **072 „Фінанси, банківська справа та страхування”**  
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Зав. кафедри \_\_\_\_\_

(підпис)

к.е.н., доцент Грицина О. В.

(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

„26” жовтня 2021 р.

**ЗАВДАННЯ**  
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

**Стецюку Олексію Олеговичу**

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи „Фінансове управління грошовими потоками та шляхи його вдосконалення у сільськогосподарському виробничому кооперативі імені Лесі Українки Дубенського району Рівненської області”

Керівник роботи к.е.н., доцент Східницька Г. В.

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від „22” жовтня 2021 р. № 408/ К-С

2. Термін здачі студентом закінченої дипломної роботи 15. 12. 2022 р.

3. Вихідні дані для дипломної роботи: статистичні дані, аналітичні записки, річна фінансова звітність за 2019-2021 рр.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

- 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА РОЛЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ У ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
  - 1.1 Економічна сутність та роль грошових потоків у розвитку підприємств
  - 1.2 Принципи управління грошовими потоками на підприємстві
  - 1.3 Методика дослідження
- 2 ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ У СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
  - 2.1 Організаційно-економічна та фінансова характеристика об'єкта дослідження
  - 2.2 Формування грошових потоків в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області
  - 2.3 Аналіз грошових потоків та їх планування у досліджуваному господарстві
- 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
  - 3.1 Оптимізація грошових потоків і напрями удосконалення управління ними на об'єкті дослідження
  - 3.2 Резерви підвищення рівня капіталізації досліджуваного господарства
- 4 АНАЛІЗ СТАНУ ОХОРОНИ ПРАЦІ У СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ
  - 4.1 Аналіз стану безпеки праці у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області

- 4.2 Планування заходів з покращення умов та безпеки праці у досліджуваному підприємстві
- 4.3 Економічна ефективність заходів з поліпшення охорони праці та їх фінансування у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області
- 4.4 Безпека в надзвичайних ситуаціях
5. Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки
6. Консультанти з розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання „26” жовтня 2021 року

### КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів роботи
1	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	26.10.2021
2	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	14.09.2022
3	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи (написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; питань з охорони праці і захисту населення та охорони природи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	01.11.2022
4	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	07.12.2022
5	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	15.12.2022

Студент \_\_\_\_\_ Стецюк О. О.  
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи \_\_\_\_\_ Східницька Г. В.  
(підпис) (прізвище та ініціали)

**УДК: 658.153.014.11**

Кваліфікаційна робота: 100 с. текстової частини, 10 рисунків, 15 таблиць, 58 бібліографічних джерел.

Фінансове управління грошовими потоками та шляхи його вдосконалення у сільськогосподарському виробничому кооперативі імені Лесі Українки Дубенського району Рівненської області (далі - СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області).

Стецюк О. О. Кваліфікаційна робота. Кафедра фінансів, банківської справи та страхування. Львів, ЛНУП. 2022.

Розкрито теоретичні аспекти дослідження грошових потоків, їх значення у діяльності підприємства, а також принципи управління грошовими потоками.

Дано оцінку виробничо-господарської об'єкта дослідження, здійснено аналіз грошових потоків у сільськогосподарському виробничому кооперативі імені Лесі Українки Дубенського району Рівненської області в розрізі за визначених напрямів. Охарактеризовано процес планування грошових потоків досліджуваного господарства.

На основі проведеного дослідження запропоновано напрями удосконалення управління грошовими потоками для сільськогосподарського кооперативу.

Проаналізовано стан охорони праці та захисту населення в надзвичайних в сільськогосподарському виробничому кооперативі імені Лесі Українки Дубенського району Рівненської області.

Ключові слова: фінансові ресурси, грошові кошти, фінансові потоки, грошові потоки, інвестиційна діяльність, виробнича діяльність, вхідні та вихідні грошові потоки, оптимізація грошових потоків.

### Анотація

В роботі висвітлено теоретичні аспекти й роль грошових потоків у операційній діяльності підприємств та методологічні основи формування фінансових ресурсів підприємств. Систематизовано і конкретизовано принципи управління грошовими потоками, описано методику дослідження.

Проаналізовано процес управління грошовими потоками у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області в частині його організаційно-економічної та фінансової характеристики досліджуваного сільськогосподарського виробничого кооперативу. Здійснено формування та аналіз вхідних та вихідних грошових потоків і їх планування у досліджуваному господарстві.

Запропоновано напрями удосконалення управління грошовими потоками – оптимізація грошових потоків та пошук резервів підвищення рівня капіталізації СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області в майбутньому.

Здійснено аналіз стану охорони праці та захисту населення в надзвичайних ситуаціях досліджуваного сільськогосподарського кооперативу.

*Ключові слова:* фінансові ресурси, грошові кошти, фінансові потоки, грошові потоки, інвестиційна діяльність, виробнича діяльність, вхідні та вихідні грошові потоки, оптимізація грошових потоків.

### Summary

The work highlights the theoretical aspects and role of cash flows in the operational activities of enterprises and the methodological basis of the formation of financial resources of enterprises. The principles of cash flow management are systematized and specified, as well as the research methodology is described. The process of managing cash flows in the SVC named after L. Ukrainka of the Duben district of the Rivne region in terms of its organizational, economic and financial characteristics of the studied agricultural production cooperative. Formation and analysis of incoming and outgoing cash flows and their planning in the studied economy were carried out.

Directions for improving cash flow management are proposed - optimization of cash flows and search for reserves to increase the level of capitalization of SVC named after L. Ukrainka of the Duben district of the Rivne region in the future. An analysis of the state of labor protection and population protection in emergency situations of the studied agricultural cooperative was carried out.

*Key words:* financial resources, cash, financial flows, cash flows, investment activity, production activity, incoming and outgoing cash flows, optimization of cash flows.

## ЗМІСТ

	<b>ВСТУП</b>	7
<b>1</b>	<b>Теоретичні аспекти та роль грошових потоків у операційній діяльності підприємств</b>	11
<b>1.1</b>	Економічна сутність та роль грошових потоків у розвитку підприємств	11
<b>1.2</b>	Принципи управління грошовими потоками на підприємстві	20
<b>1.3</b>	Методика дослідження	31
<b>2</b>	<b>Оцінка управління грошовими потоками у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області</b>	38
<b>2.1</b>	Організаційно-економічна та фінансова характеристика об'єкта дослідження	38
<b>2.2</b>	Формування грошових потоків в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області	49
<b>2.3</b>	Аналіз грошових потоків та їх планування у досліджуваному господарстві	57
<b>3</b>	<b>Напрями удосконалення управління грошовими потоками в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області</b>	66
<b>3.1</b>	Оптимізація грошових потоків і напрями удосконалення управління ними на об'єкті дослідження	66
<b>3.2</b>	Резерви підвищення рівня капіталізації досліджуваного господарства	75
<b>4</b>	<b>Аналіз стану охорони праці у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області та шляхи його покращення</b>	83
<b>4.1</b>	Аналіз стану безпеки праці у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області	83
<b>4.2</b>	Планування заходів з покращення умов та безпеки праці у досліджуваному підприємстві	88
<b>4.3</b>	Економічна ефективність заходів з поліпшення охорони праці та їх фінансування у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області	90
<b>4.4</b>	Безпека в надзвичайних ситуаціях	94
	<b>ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ</b>	96
	<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b>	101

## ВСТУП

Сьогодні, як ніколи раніше, наявність фінансових ресурсів відіграє ключову роль у діяльності й розвитку бізнес-одиниці, позаяк вони визначають вектор його функціонування. Безперервний рух капіталу господарюючих суб'єктів забезпечується від особливостей діяльності, ефективний управлінських і фінансових рішень, виходячи із стратегії розвитку господарства, а також дії факторів внутрішнього й зовнішнього середовища. Це далеко не весь перелік обставин, від яких залежить рівень розвитку господарюючих суб'єктів, але й конкурентні ринкові особливості, тенденції попиту і пропозиції на вітчизняну сільськогосподарську продукцію тощо.

Як відомо, вхідні й вихідні грошові потоки формують загальну структуру кругообігу капіталу, оскільки саме грошовий потік набуває того чи іншого напрямку руху в залежності від учасників виробничого процесу, розподілу грошових коштів, а також кінцевих продуктів споживання. Перелічені вище складові економічних відносин по особливому впливають на фінансово-економічну діяльність суб'єктів господарювання аграрної сфери на всіх етапах їх функціонування.

Грошові кошти – це, передусім, систематичний рух надходжень і витрачання фінансових ресурсів, а також еквівалентів будь-яких господарюючих суб'єктів стосовно відлагодженого механізму здійснення ними операційної діяльності, і які можуть бути використані для фінансування поточних операцій бізнес-одиниць. До них можна віднести готівку в касі, а також кошти, які знаходяться на банківських поточних рахунках цих підприємств.

Управління грошовими коштами для кожного господарства займає особливе місце у його діяльності. Ефективно керування поточними активами є складним управлінським хистом, оскільки доцільно зберігати на рахунках мінімально необхідну суму фінансових ресурсів, для того, щоб провадити поточну оперативну діяльність. Саме тоді кожне підприємство зустрічається із розумінням необхідності мати в наявності страховий запас, який завжди

можна використати для покриття короткострокового дисбалансу грошових потоків. Обсяг грошових коштів повинен бути не меншим, ніж необхідна сума для покриття обов'язкових платежів. Якщо зустрічається така ситуація, що обсяг грошових коштів, який є у касі або на рахунках у банку, і не приносять доходу господарству, тоді в такому випадку підприємство повинно їх мати готівкою. Розмір готівкових коштів не повинен бути меншим від рівня безпечного мінімуму. У разі виникнення великого обсягу залишків коштів впродовж тривалого періоду може бути свідченням нераціонального використання оборотного капіталу підприємства.

Грошові засоби лежать в основі утворення й перерозподіл національного доходу. Процес його формування відбувається через дохідну частину державного бюджету, податки, збори, позики, а також й інфляцію.

Сформовані належним чином грошові потоки господарства є свідченням його «фінансового здоров'я». Такий економічний стан будь-якого підприємства є передумовою досягнення позитивних фінансових результатів його діяльності загалом. Економічно грамотне формування грошових потоків допомагає безперервно здійснювати операційний цикл у господарстві. Ефективний процес управління грошовими потоками дозволяє підприємствам отримувати надприбуток.

Ключовою ціллю фінансового управління грошовими потоками для будь-якого з суб'єктів господарювання повинна бути їх правильно побудована оптимізаційна структура, так як в основі повинні бути найбільш оптимальні для господарства форми та методи організації його діяльності, при цьому враховуючи особливості його функціонування. Збалансоване співвідношення між вхідними та вихідними грошовими потоками дозволить ефективно здійснювати суб'єктам господарювання свою виробничу діяльність, а вибір методів управління оптимізуватиме їх структуру. В цьому і полягає актуальність виконаної магістерської роботи.



**Метою** написання кваліфікаційної роботи є оцінка фінансового управління грошовими потоками в СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області й шляхи його вдосконалення.

На цій основі перед здобувачем вищої освіти під час написання кваліфікаційної роботи були поставлені наступні **завдання**:

- дати організаційну і фінансово-економічну оцінку діяльності СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області;
- дослідити порядок формування грошових потоків на прикладі досліджуваного господарства;
- охарактеризувати за напрямками проведення аналізу фінансового стану СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області;
- провести діагностику грошових потоків досліджуваного сільськогосподарського кооперативу протягом 2019-2021 рр.;
- запропонувати шляхи вдосконалення фінансового управління грошовими потоками для СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області;
- розробити шляхи оптимізації грошових потоків для досліджуваного господарства.

При написанні кваліфікаційної роботи **об'єктом дослідження** виступає фінансово-економічна діяльність СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області.

**Предмет дослідження** – система аналітичного забезпечення фінансового управління грошовими потоками СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області.

У відповідності із поставленими завданнями кваліфікаційної роботи побудована її **структура**. Кваліфікаційна робота містить вступ, чотири розділи, висновки та пропозиції, а також список використаних джерел.

Обов'язковим інструментом при відборі фактичного матеріалу та необхідні для досягнення мети є наступні **методи дослідження**: абстрактно-логічний використовувався для теоретичних узагальнень в робота й

формулюванні висновків; семантичний аналіз застосовувався при визначенні поняття „грошовий потік”; метод фінансових коефіцієнтів, який ми використовували для аналізу фінансового стану СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області; за допомогою графічного методу було зроблено наочне зображення результатів досліджень; а також такі методи, як спостереження, порівняння, порівняльний та якісний аналіз, синтез, моделювання, ряди динаміки, подвійний запис, документація, оцінка і ін.

***Наукова новизна одержаних результатів в кваліфікаційній роботі:***

– узагальнено теоретичні основи поняття грошових потоків сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано доцільність застосування його для їх ефективного управління;

– проаналізовано рух грошових коштів у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області із розрахунком показників їх ефективності;

– проведено аналіз грошових потоків СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області і на основі фінансової звітності досліджуваного господарства здійснено планування обсягу грошових потоків на 2022 р. із застосуванням поквартального їх розподілу.

***Інформаційною основою дослідження*** є дані фінансової звітності СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області, навчальні посібники, підручники, періодичні публікації провідних вітчизняних та зарубіжних економістів, монографічні дослідження, законодавчі та нормативні акти.

## **РОЗДІЛ 1**

### **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА РОЛЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ У ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

#### **1.1 Економічна сутність та роль грошових потоків у розвитку підприємств**

Із розвитком ринкового середовища все більш динамічно відбуваються структурні зміни в економічному процесі налагодження взаємозв'язків із усіма учасниками фінансово-економічних відносин. Такий стан розвитку економічного сектору формується під впливом ряду факторів, що мають вагомe значення для забезпечення життєдіяльності всіх господарюючих суб'єктів господарювання не залежно від організаційно-правової форми ведення їх діяльності. Процес формування відкритих конкурентних переваг в розрізі особливостей конкретного економічно-фінансового простору доцільно розглядати як один із головних напрямів розвитку та нарощення обсягів виробництва кожним господарством, оскільки лише такий підхід допоможе дотримуватися принципів побудови «здорової» конкуренції в умовах сьогодення.

Сучасні економічні умови ведення підприємницької діяльності віддалені від «золотого стандарту» їх апробації. В країні, в якій діють правила воєнного стану, де через військові дії порушена величезна кількість загальноприйнятих механізмів, явищ економічного середовища, надзвичайно важко формувати так свої фінансові потоки, щоб не порушити їх природнього балансу, виходячи із постулатів економічної думки, надзвичайно складно зберегти свої ринкові позиції та «втриматися на плаву» усім бізнес-одиницям [44, С. 229; 45, С. 86-91].

З метою недопущення занепаду економічного сектору України, потрібно клопотати на державному рівні про зміцнення фінансової стійкості суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу та удосконалення загальноприйнятої системи управління вхідними та вихідними грошовими

потоками в частині запровадження державними органами управління інструментів державної фінансової підтримки. Відомо про окремі випадки їх застосування, а сьогоднішніх умовах господарювання виникає гостра потреба у додаткових фінансових ресурсах таким господарюючим суб'єктам.

Багато літературних, науково-практичних видань, де можна почерпнути нові знання та практичні навички застосування різноманітних моделей фінансових стратегій для управління фінансовими ресурсами та грошовими потоками господарств в розрізі організаційно-правових форм господарювання. В основі їх, як правило, закладені загальноприйнятні основи та методичні підходи для зростання ефективності формування грошовими потоками, проте важливо враховувати специфічні критерії, які забезпечать достовірну оцінку наявних у господарстві вхідних та вихідних грошових потоків.

На думку авторів Нечипоренко А. В., Рибалкіної А. О., Оріш О. В. й Подольської з метою здійснення раціонального та ефективного процесу формування вхідних та вихідних грошових потоків доцільно враховувати його етапність. Отож:

1. для вирішення проблеми стосовно процесу формування й управління фінансовими ресурсами доцільно її сформулювати і враховувати попередній управлінський досвід, яким користувалися для вирішення однотипної задачі;

2. формулювання механізму вирішення проблеми, що виникла на основі прийнятих управлінських рішень на предмет формування та руху грошових потоків господарства;

3. детальний аналіз на предмет ефективності прийнятих рішень керівництва підприємства та його фінансових менеджера, а також можливість внесення коректив для їх введення в дію та формування практичного досвіду і недопущення подібних «прогалин» в майбутньому [33; 38, С. 214].

Систематизація елементів формування грошових потоків підприємства

допомагає його адміністративному апарату забезпечувати раціональне й ефективне використання існуючих ресурсів, але й моніторити, здійснювати пошук альтернативних напрямів чи підходів для імплементації ефективних інструментів у діяльності власного господарюючого суб'єкта. Система управління вхідними та вихідними фінансовими ресурсами підприємства є невід'ємною частиною фінансового механізму.

Спробуємо проаналізувати визначення терміну «грошові потоки» у наукових дослідженнях науковців-економістів.

Відомою дослідницею економічної наукової думки Білою О. Г. запропоноване розуміння грошових потоків як «фінансових ресурсів, що пов'язані із закінченим фактом зміни підприємства-власника грошових потоків з метою виконання зобов'язань контрагентами, суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними учасниками ринкових відносин» [6, С. 232].

Дослідження питання управління фінансовими грошовими потоками вивчалось великим колом вітчизняних та міжнародних науковців, бо існує доволі різностороннє охоплене вивчення терміну «грошовий потік». Багато тверджень підтверджують і доповнюють сутність цієї категорії, тим самим охоплюючи та узагальнюючи його сутність та призначення. Проте, спробуємо висловити своє бачення цього визначення. Отож, грошовий потік в якості терміну розуміємо як характеристика грошових поступлень у господарстві в результаті здійснення ним хоча б одного із напрямів діяльності. Сутність цього значення є віддзеркаленням безперервного руху вхідних і вихідних грошових потоків бізнес-одиниці, плавним переходом одного виду грошового потоку в інший в часовому проміжку, а також в залежності від інтенсивності отримання чи витрачання фінансових ресурсів в розрізі напрямів діяльності суб'єкта господарювання.

На загал, для розуміння процесу формування грошового потоку, додамо, що це як створення додаткової вартості і зростання дохідності усіх учасників фінансово-економічних відносин. Сприяння зростання надходжень

на підприємстві через здійснення ефективної фінансово-управлінської політики, управлінських рішень, прийнятих на основі забезпечення виконання принципу раціональності дозволять збільшити обсяги вхідних грошових потоків над вихідними. Використання раціонального підходу в організації формування та використання, і загалом, руху грошових потоків забезпечить зростання ринкової вартості господарюючого суб'єкта, тим самим, сформує навколо себе коло зацікавлених осіб, в т. ч. і конкурентів, оскільки на перспективу запланує зростання ефективності діяльності усіх своїх структурних підрозділів. Таким чином, реалізується підприємством ключове завдання управління господарською його діяльністю – зростання ефективності фінансового управління грошовими потоками в частині відхилень у сторону збільшення від нормативних значень показників раціонального використання фінансових ресурсів бізнес-одиниці. Такий аспект побудови і реалізації фінансової стратегії господарства відноситися до формування і використання грошових засобів від усіх напрямів його діяльності.

На рис. 1.1 подано класифікацію грошових потоків в частині класифікаційних ознак, які виокремлюють один вид від іншого за якісними і кількісними параметрами їх формування й використання.

Автором кваліфікаційної роботи, на основі опрацьованого ряду літературних джерел, систематизовано головні із ознак, а також типаж грошових засобів без прив'язки суб'єкта господарювання до організаційно-правової форми здійснення його підприємницької діяльності.

Отже, із рисунку можна зрозуміти, що кожна класифікаційна ознака грошових надходжень має своє функціональне призначення та формується під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього простору.

У поданому нижче розподілі грошових засобів господарюючого суб'єкта розкривається їх сутність в залежності від терміну участі у процесі їх нагромадження. І так, послідовність формування грошових потоків така:

- грошові надходження від участі у інвестиційних проєктах, інвестиційних вкладеннях на період 5 і більше років;



Рис. 1.1 Класифікація грошових потоків [систематизовано автором на основі 6, С. 242; 10, С. 121-126; 20, С. 23-26; 4 9, С. 9-95].

- фінансові ресурси, які систематично формують вхідні грошові потоки від господарської (виробничої), фінансової та інвестиційної видів діяльності.

Поточна операційна діяльність, пов'язана із надходженням і використанням грошових засобів, що забезпечують виконання виробничо-комерційних завдань підприємства.

Зі слів А. М. Поддєрьогіна, грошовий потік від операційної діяльності представляє собою основне джерело фінансового забезпечення проведення господарської діяльності підприємства як в поточному, так і наступних періодах [37, С. 233-234]. Розуміємо, що в такій площині грошовий потік від виробничої діяльності господарства забезпечується результативністю здійснення такого виду діяльності через позитивний операційний потік грошових засобів, а також нарощення обсягів у короткостроковому періоді [54, С. 235].

Наступною охарактеризуємо інвестиційну діяльність підприємства, оскільки в довгостроковому періоді у господарства, яке вкладало тимчасово вільні фінансові ресурси у інвестиційні проекти, є можливість акумуляції значного обсягу фінансових ресурсів та умов для розширеного відтворення в найближчій перспективі.

Як відомо, забезпечення інвестиційного виду діяльності у господарстві слід розуміти як процес формування фінансових ресурсів і їх витрачання з подальшим поповненням та реалізацією необоротних фінансових активів й можливим, на розгляд керівництва підприємства, рухом грошових засобів, отриманих від участі в цих проектах [26, С. 23-24].

Важливу роль у діяльності господарства відіграє його фінансовий напрям функціонування. Саме від цієї правильно організованої форми діяльності залежить систематичність фінансових надходжень, вчасність й повнота розрахунку за власними коротко- і довгостроковими зобов'язаннями. Мобілізація грошових потоків проводиться від залучення кредитних ресурсів, випуску цінних паперів у короткостроковому періоді. Такі фінансові ресурси можуть формуватися під дією факторів впливу на їх обсяг,



повному та строковій формувannya, оскільки окрім надходжень цього напрямку діяльності суб'єкти господарювання проводять розрахунки за поточними зобов'язаннями, тобто формується і вихідний грошовий потік. Як правило, це відноситься до погашення платежів за користування кредитними ресурсами та сплатою відсотків, що обумовлені договорами їх отримання.

Таким чином, охарактеризувавши основну сутність напрямів діяльності суб'єктів господарювання, стає зрозумілим яким чином і у який спосіб формуються грошові засоби, яким чином доцільно проводити їх формування, розподіл, перерозподіл та витрачання, при цьому не порушивши загального механізму накопичення їх обсягу над понесеними витратами, а також особливості їх капіталізації з метою розширення резервних фондів господарства на перспективу.

Продовжуючи досліджувати теоретичні аспекти грошових потоків і їх місця у поточній діяльності господарюючого суб'єкта, доцільно звернути увагу на особливості їх формування в частині специфічних властивостей. Сутність останні слід розглядати через призму змісту, характеристики, обсягів як і самої категорії «грошовий потік». Серед основних з них: балансування, документованість, ефективність, залежність від виду діяльності, зручність подання, кругообіг, ліквідність, підвладність часу, рівномірність, рухливість, синхронність [26, С. 25-26; 15, С. 118-124; 16, С. 411-436]. Це далеко не весь перелік особливостей, які спричинюють вплив на процес формування грошового потоку, однак, в сукупності можна визначити взаємодію між ними чи залежність і вплив одної на іншу. Доцільно мати на увазі характерні ознаки їх можливих взаємодоповнень, що, в кінцевому результаті впливатиме на позитивність чи негативність формування грошового потоку.

Особлива увага, при формуванні фінансової стратегії чи стратегії розвитку бізнес-одиниці, повинна скеровуватися керівництвом, фінансовими менеджерами та фахівцями фінансово-планового відділу підприємства. А, це, також дозволить забезпечити зростання рівня розвитку господарства,

відповідальним провідним фахівцям вчасно та оперативно реагувати на зміни у якісних і кількісних параметрах функціонування суб'єкта господарювання.

Здійснюючи дослідження процесів, які мають прямий вплив на якість формування грошових потоків у господарстві, не можна не звертати увагу на системний аналіз впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, які вносять корективи стосовно обсягів надходжень, сум витрат, як правило, непередбачуваних, порушення координації взаємопов'язаних елементів механізму формування і використання фінансових ресурсів господарством, які є в його користуванні. Виокремлення класичного розмежування чинників внутрішньої і зовнішньої дії, радше є таким, який може змінюватися від повільного до динамічного, від загального до конкретного фактору. Тому такий умовний їх поділ і прямо-, і оберненопропорційним, позаяк світова фінансова криза має вирішальний вплив на фінансову сферу нашої країни чи зростання податкового навантаження сприяє зменшенню дохідності суб'єктів підприємницької діяльності та зниженням рівня їх ліквідності та платоспроможності як в теперішньому часі, так і в недалекій перспективі.

Стосовно фінансової звітності, яку вчасно повинні подавати у фіскальні органи управління усі учасники підприємницької діяльності, то слід сказати, що інформація про рух грошових потоків відображається у Звіті про рух грошових потоків господарства (форма № 3). Необхідність відображення цієї інформації зумовлена потребою аналізувати рух грошових потоків, бачити і приймати до відома зміни в їх структурі протягом визначеного проміжку часу та вчасно реагувати на відхилення від запланованих чи нормативних значення показників ефективності їх акумуляції.

На основі діючих НП(С)БО «Звіт про рух грошових коштів» формується за встановленою формою і наповненням. На основі опрацьованих даних звіту про економічний стан підприємства (баланс) можна сформувати аналітичну їх цифрову інформацію для його складання. Також для повноти висвітлення інформації у звіті про фінансові результати доцільно

опрацювати аналітичні дані звіту про фінансові результати суб'єкта господарювання, інформаційну базу даних обліку руху грошових коштів його в частині цифрової інформації.

Без сумніву можна стверджувати, що за допомогою руху грошових потоків у господарстві є можливість збільшити оборотність власного капіталу шляхом здійснення глибинного аналізу фінансового стану в частині розрахунку показників ділової активності. Отож, зростання рівня ефективності управління грошовими потоками зумовлює зменшення протяжності операційного й фінансового циклів господарюючого суб'єкта. Така характеристика притаманна усім організаційно-правовим формам господарювання, а також зменшення поточних витрат на обслуговування його операційної діяльності. Шляхом співставлення результатів розрахунку цих двох показників, можна говорити про ефективність управління фінансовими ресурсами та раціоналізм у діяльності підприємства, позаяк такі обставини сприяють збільшенню дохідності господарюючого суб'єкта та зростає швидкість обороту його власного ресурсного потенціалу.

Отже, на основі проведеного дослідження порушеного питання, приходимо до висновку, що першочерговими цілями суб'єктів усіх організаційно-правових форм господарювання повинна бути максимальна акумуляція власних фінансових ресурсів, позаяк вони визначають вектор руху управління грошовими потоками напрямів їх діяльності, що допоможе реалізувати стратегічні завдання та примножити обсяг надходжень, зменшити рівень поточних чи капітальних витрат. Використання такого підходу допоможе визначити ринкові позиції та місце господарства в них, а також сприяти подальшому розвитку в частині зростання додаткових фінансових можливостей та спрямування їх на технологічний, цифровий й інноваційний розвиток бізнес-одиниці.

## 1.2 Принципи управління грошовими потоками на підприємстві

Управління діяльністю господарства визначається системою управління кожного його напрямку загалом, і структурного елемента фінансової підсистеми зокрема. Така послідовність забезпечення кінцевих результатів діяльності господарства, як підказує досвід, ефективна, бо дозволяє визначити оптимальні якісні й кількісні параметри бізнес-одиниці у порівнянні до нормативних значень, оцінити їх досяжність та приймати відповідні рішення у разі порушення такого механізму співдії.

Управління фінансовими ресурсами загалом, і управління грошовими потоками, зокрема, слід віднести до ключових елементів у системі управління суб'єктом ведення підприємницької діяльності. Фінансовий менеджмент, головним завданням якого виступає раціональне управління наявними грошовими потоками з як найефективнішими результатами участі у операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності, повинен досягти запланованих цілей та сприяти зростанню прибутковості господарства, при цьому мінімізуючи витрати на всіх стадіях виробничої його діяльності.

Таким чином, задля досягнення цілей стосовно сприяння розвитку через застосування передових технологій, інноватики та розширеного відтворення, за основу доцільно прийняти класичні засади управління фінансовими ресурсами господарства. Серед ключових засад побудови ефективного управління фінансовими потоками відносять наступні 4 усталені принципи:

1. Принцип забезпечення економічної ефективності. Процес формування фінансових ресурсів у підприємстві наближений до ідеальних термінів надходжень, що зумовлюється специфічними умовами ведення діяльності, сезонністю здійснення виробничого процесу тощо, а це, в свою чергу, зумовлює відхилення у плановості грошових надходжень та їх витрат. Таким чином досить не просто спланувати обсяг таких доходів і, відповідно, понесених витрат. Однак, таким чином є висока ймовірність у підприємстві

формування вільних фінансових ресурсі на певний проміжок часу. Таке явище має двояке трактування. Стосовно переваг його формування, то справді, є в розпорядженні бізнес-одиниці тимчасово вільні кошти, однак важко спрогнозувати раціональне поводження ними в короткостроковому періоді. Таку форму грошових потоків називають «непродуктивними активами», оскільки вони є, але не приносять доходу господарству через відсутність можливості їх вкладення, а також можуть змінювати форму вираження за весь час виробничого циклу – «гроші –товар-гроші». Ще одним недоліком фінансових ресурсів зв таких обставин є те, що під впливом макроекономічних чинників такі засоби втрачають цінність в грошовому еквіваленті.

Забезпечення виконання цього принципу управління грошовими потоками має на меті раціоналізувати їх використання у виробничому процесі. Господарюючим суб'єктам доцільно прислухатися до цієї рекомендації та максимально використовувати переваги дії цього висвітленого принципу в процесі здійснення операційної (поточної) діяльності. А задля уникнення тривалого перебування фінансових ресурсів в стані «непродуктивних активів», можна господарствам користуватися інструментами державної фінансової підтримки на пільгових умовах залучення або ж грошовими засобами інших учасників фінансово-економічних відносин.

2. Принцип раціональної збалансованості. Сутність цього принципу базується на оптимізації структури вихідних й вхідних грошових потоків підприємств та організацій на умовах забезпечення рівня питомої частини фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів. Застосування теоретичних аспектів цього складного процесу можливе з використанням елементів науково-методичного підходу управління грошовими потоками. Також варто враховувати набуті універсальні знання фінансової думки стосовно виконання досліджуваного принципу в частині форм прояву, характеристик, умов виконання, класифікації, особливостей та ознак і ін. до предметної

фінансово-економічної категорії «грошовий потік». Тобто тут маємо на увазі виокремлення тих характеристик вхідних й вихідних грошових потоків, які можна співставити із загальноприйнятими, при цьому враховуючи лише ті, які мають найбільш подібні ознаки з метою визначення пріоритетного, найбільш збалансованого грошового потоку у відповідності до характеристик, класифікаційних ознак, умов тощо.

3. Принцип забезпечення інформаційної достовірності. Дотримання цього принципу задля грамотного формування фінансової звітності носить доленосний характер як для суб'єкта господарювання, так і для зацікавлених у правильності її формування сторін. Не належне дотримання принципу утруднює достовірність оцінки руху грошових потоків господарства та формування узагальненого інформаційного простору. Підхід складання законодавчо визначеної форми фінансової звітності для усіх учасників підприємницької діяльності організаційно-правових форм господарювання повинен забезпечуватися, виходячи із методичних рекомендацій бухгалтерського обліку. Як не прикро, однак на даний момент часу ще не усі учасники фінансових відносин використовують узагальнені ознаки інформаційного простору стосовно подання консолідованої фінансової звітності. Однак, слід відмітити позитивні зрушення цього непростого процесу в частині методики визначення універсальних показників фінансової звітності суб'єктів господарювання усіх організаційно-правових форм господарювання.

4. Принцип забезпечення основних показників фінансової ліквідності. Реалізація вказаного вище принципу дає розуміння важливості забезпечення високого рівня ліквідності процесу управління фінансовими ресурсами підприємства протягом наперед визначеного періоду. Доволі часто в ринкових умовах ведення бізнесу дотримуватися цієї засади не просто, оскільки порушення пропорційності виробничих обсягів готової продукції, зумовлюють перебої у регулярності фінансових надходжень і є обґрунтуванням низькими показниками платоспроможності. Тому

здійснювати оцінку руху грошових потоків потрібно у визначеному проміжку часу із застосування комплексного аналізу додатних й від'ємних грошових потоків господарства. Це дозволить швидко виявити причини дисбалансу у формуванні позитивної динаміки руху грошових засобів та сприяти ефективному їх управлінню в розрізі створення додаткових умов для економічного зростання. У такий спосіб забезпечується фінансова рівновага суб'єкта господарювання через регулярне балансування обсягів вхідних й вихідних грошових потоків із часовою їх синхронізацією.

Узагальнені принципи управління грошовими потоками допоможуть фінансовим менеджерам бізнес-одиниць не допустити зниженню показників ліквідності та платоспроможності, дисбалансу та ірраціональності у формуванні позитивних грошових потоків, тим самим створивши основу для зростання економічної ефективності цих суб'єктів господарювання.

Однак, не лише дотримання принципів управління фінансовими потоками дозволить суб'єктам господарювання зберегти ринкові позиції та сприяти ефективному їх розвитку, а, на нашу думку, задля належної організації цього процесу доцільно запропонувати власне бачення етапності формування та управління грошовими засобами господарств.

Під стратегічним управлінням наявними в господарстві фінансовими ресурсами можна розуміти складову чи окремий фінансовий інструмент, за допомогою реалізації якої (якого) стає можливе оптимально ефективно їх використання. Для раціональної реалізації цього елемента доцільно мати на озброєнні аналітичні дані фінансового прогнозування різних рівнів локації фінансових середовищ та вектору руху тенденцій у глобалізаційному фінансовому просторі.

З метою побудови раціональної такої фінансової стратегії функціонування господарюючого суб'єкта, необхідно враховувати усталені давні принципи, які лежать в основі економічних та фінансових явищ фінансової наукової думки. І так:

1. в основі реалізації фінансової стратегії суб'єкта бізнесу лежить

збільшення його доходів через оптимізацію статей витрат;

2. застосування стратегії управління активами господарства виступає основою функціонування такого господарюючого суб'єкта, позаяк її імплементація поєднує мотивацію фінансових менеджерів з забезпеченням реалізації потенційних інтересів адміністрації такого підприємства;

3. апробація головних елементів зрівноваженої системи ключових фінансово-економічних показників функціонування підприємства не залежно від організаційно-правової форми його господарювання. Реалізація цього принципу досить вагома, оскільки на основі систематичної оцінки результатів діяльності цього господарства є додаткова можливість забезпечувати періодичний вибірковий моніторинг цих показників функціонування суб'єкта, тим самим, забезпечуючи відповідний рівень управління діяльністю на локальному рівні. Використання зрівноваженої системи індикаторів, як «сигналізують» про відхилення від нормативних значень при здійсненні управління активами господарства, а верхні і нижні межі кожного структурного елементу цієї системи є свідченням оптимальності їх поєднання та взаємодоповнення один одного, що прямопропорційно впливатиме на кінцеві результати діяльності цього суб'єкта господарювання.

На рис. 1.2 проілюстровано етапність забезпечення процесу управління грошовими потоками підприємств та організацій різних організаційно-правових форм ведення підприємницької діяльності. Також із нього видно, що запропонована почерговість процесу фінансового управління грошовими засобами у підприємстві допоможе вказаний процес організувати на високому рівні із ефективними результатами його застосування. В описі основних складових рисунку подано детальний аналіз етапів управління вхідними й вихідними грошовими потоками.

Спробуймо більш детально охарактеризувати структурні елементи організації процесу управління вхідними та вихідними грошовими потоками. І так, узагальненої системи виокремлено п'ять етапів, реалізація яких забезпечить належним чином організувати досліджуваний процес. На



основі запропонованої автором кваліфікаційної роботи побудови зазначеного процесу, який здійснено на засадах логіки та повноти висвітлення, простежується взаємодія і доповнення одного етапу іншим, що є яскравим вираженням об'єктивності і результативності його імплементації у виробничому процесі суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм. Отож, розкриємо сутність кожного із запропонованих етапів у наступному викладі інформації.



**Рис.1.2 Етапність забезпечення процесу управління грошовими потоками суб'єкта господарювання [систематизовано та узагальнено автором]**

Стосовно першого етапу процесу управління грошовими потоками і такого, який визначає глибину і раціоналізм його проведення є здійснення

повномасштабного і всестороннього бухгалтерського обліку грошових засобів господарюючого суб'єкта. Також доцільно проаналізувати повному висвітлення інформації, її достовірність, вчасність і відображення у фінансовій звітності господарства. Ці підходи є важливими, оскільки на першому кроці виконання запланованого завдання дають можливість фінансовим аналітикам, фінансовим менеджерам та бухгалтеру оцінити сильні та слабкі сторони облікової роботи підприємства, виходячи із компетентностей структурних підрозділів фінансово-планового відділу суб'єкта господарювання.

Застосування класичних і специфічних принципів, підходів і механізмів фінансового планування й прогнозування, є можливість фахово підійти до вирішення питання складання фінансової звітності, прийняття ефективних рішень управлінцями фінансового сектору в частині результатів проведення окремих елементів аналізу фінансового стану загалом, та фінансової діяльності господарства, зокрема. Такий підхід до належного здійснення управління грошовими потоками допоможе якісно здійснювати фінансовий контроль у вказаному напрямку здійснення фінансової роботи господарства.

Процесу формування й управління грошовими потоками бізнес-одиниць слід приділити особливу увагу, виходячи із нормативно-правового забезпечення на предмет дотримання методичних вказівок та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку щодо фінансової звітності, а саме – складання звіту про рух грошових коштів (форма № 3 фінансової звітності суб'єкта господарювання). Відомо, що на основі згаданого вище правового забезпечення організації формування фінансової звітності використовують прямий і непрямий методи щодо складання Звіту про рух грошових коштів господарюючого суб'єкта. Обрана методика його формування не відобразатиме суттєвих розбіжностей у якості наповнення Звіту про рух грошових коштів, проте може відхилитися в аналітичному обсягу стосовно

надходжень та витрачань фінансових ресурсів на підприємстві, тим самим зменшуючи чи збільшуючи обсяг цифрової інформації у ньому.

Щодо застосування непрямого методу для заповнення Звіту про рух грошових коштів, то підкреслимо, що сутність останнього скеровується на отримання інформації на предмет загального обсягу та змін чистого грошового потоку суб'єкта господарювання впродовж визначеного проміжку часу. Фінансовим аналітикам для цього потрібно опрацювати дані звітів про фінансовий стан та фінансові результати господарства, проаналізувати динаміку надходжень і здійснених витрат, і результати відобразити у Звіті про рух грошових потоків досліджуваного підприємства.

Для того, щоб провести розрахунок суми чистого грошового потоку за допомогою непрямого методу, потрібно аналізувати окремо кожен вид виробничої діяльності господарюючого суб'єкта, і лише після цього – можна узагальнити результати оцінки його фінансової звітності. Якщо мова йде про операційну (поточну) діяльність підприємства впродовж визначеного наперед часового проміжку, тоді визначити обсяг грошового потоку в чистому вигляді, то іноді фахівці вносять зміни у структуру цього показника.

Дещо іншою є методика розрахунку чистого грошового потоку господарства від участі в інвестиційних проєктах чи вкладеннях тимчасово вільних фінансових ресурсів. Тут за основу беруть загальні обсяги надходжень від реалізації необоротних активів підприємства та понесені витрати бізнес-одиниці для їх купівлі. Ця різниця і виступить сумою чистого грошового потоку від інвестиційної діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання.

Стосовно розрахунку суми чистого грошового потоку від фінансової діяльності, то вона визначається обсягом різниці між загальною величиною фінансових ресурсів господарства, включаючи в себе залучені і позичені грошові кошти, а також сумами, які виплачені акціонерам в якості відсотків та загальних запозичень суб'єкта господарювання [29, С. 69].

В поданій характеристиці описано механізм визначення суми чистого грошового потоку бізнес-одиниці від кожного із можливих видів діяльності, які можуть використовувати усі учасники підприємницької діяльності. А, узагальнюючи значення досліджуваного показника загалом по підприємству, розрахуємо за визначений період із застосуванням непрямого методу його визначення. За формулою, поданою нижче, можна це зробити.

$$\text{ЧГП}_{\Pi} = \text{ЧГП}_{\text{O}} + \text{ЧГП}_{\text{I}} + \text{ЧГП}_{\text{Ф}}, \quad (1.1)$$

де  $\text{ЧГП}_{\Pi}$  - загальна сума чистого грошового потоку суб'єкта господарювання у встановленому часі;

$\text{ЧГП}_{\text{O}}$  - обсяг чистого грошового потоку господарства від операційної діяльності;

$\text{ЧГП}_{\text{I}}$  - загальне значення чистого грошового потоку бізнес-одиниці від участі в інвестиційних проєктах;

$\text{ЧГП}_{\text{Ф}}$  - обсяг чистого потоку в грошовому виразі господарюючого суб'єкта від здійснення ним фінансової діяльності [34, С. 129].

Щодо визначення суми чистого грошового потоку на підприємстві із використанням прямого методу, який в більшості випадків використовують для формування Звіту про рух грошових коштів. Сильною стороною розрахунку цього показника за допомогою прямого методу - є можливість за невеликий проміжок часу проаналізувати загальні обсяги надходжень й понесених витрат. Таким чином оперативно оцінюється існуюча ситуація із наявним обсягом фінансових ресурсів після погашених зобов'язань (коротко- і довгострокових), а також плануються напрями розподілу тимчасово вільних грошових засобів. Однак, поряд із перевагою досліджуваного методу існує й слабка його сторона. Це відсутність комплексно здійснити оцінку руху грошових коштів у відповідності до планового розміру прибутку. Не усім зручно через це користуватися методом прямого підрахунку розміру чистого грошового потоку, бо важко без взаємоув'язки спрогнозувати кінцеві результати діяльності господарюючого суб'єкта впродовж аналізованого періоду.

Наступним етапом управління грошовими потоками господарства є здійснення оцінки їх руху впродовж минулого звітної періоду. Такий аналіз є досить інформативним для фінансово-планового відділу господарства загалом, та фінансових аналітиків зокрема, оскільки є можливість встановити оптимальний рівень фінансових ресурсів в поточному періоді на підставі попереднього звітної періоду. Результати такої оцінки допоможуть співставити рівень надходжень і обсяг витрат, щоб зрозуміти наявність дії збалансованого формування грошових коштів господарства. Також на цій основі виявиться чи з максимальною ефективністю формувалися грошові потоки, а чи раціональними були усі статті витрат у визначеному проміжку часу і ін.

Слід підкреслити, що оцінка руху грошових потоків як на рівню підрозділів, так і за видами діяльності бізнес-одиниці може проводитись. Доцільність у здійсненні його досить висока, оскільки вказує на можливі шляхи оптимізації фінансових ресурсів, виявляє нові можливості для господарства в пошуку капіталізації тимчасово вільних грошових засобів, створює умови для формування нових чи розширення існуючих резервів суб'єкта господарювання та за його допомогою сприяє плануванню й прогнозуванню майбутнього рівня вхідних грошових потоків на перспективу.

Далі господарству необхідно так спланувати свій операційний цикл, щоб була можливість зменшити питому частку залучених фінансових ресурсів у загальній їх структурі. Такий процес можна здійснювати комплексно із пошуком шляхів оптимізації грошових засобів, які є у розпорядженні господарюючого суб'єкта. Реалізації такої функції управління грошовими потоками як їх оптимізації, є однією із ключових і вирішує ряд завдань на шляху до вдосконалення цього процесу у виробничих умовах ведення бізнесу. За допомогою оптимізації структури грошових засобів в перспективі є можливість додаткової акумуляції фінансових ресурсів в частині вияву і наповненні резервів, формуванні балансового простору вхідних та вихідних грошових потоків у певному періоді та відповідних

обсягах. Поряд з такими напрямками оптимізації фінансових ресурсів, варто дотримуватися співвідношення сформованих обсягів грошових потоків в розрізів сфер діяльності, які переважають в процесі функціонування підприємства. Не слід забувати і про якісний показник діяльності господарюючого суб'єкта – рівень чистого грошового потоку, обсяг якого вказує на обсяги виробничих потужностей підприємства, ефективність їх апробації, а також підкреслює перспективний напрям діяльності в поточному періоді.

Поряд із оптимізацією грошових потоків господарства має здійснюватися їх планування і прогнозування у найближчій перспективі. Звісно, що кінцеві результати діяльності підприємств та організацій можуть не співпадати із плановими розрахунковими величинами тих чи інших показників в силу дії на операційну (поточну) діяльність чинників внутрішнього та зовнішнього простору, проте фахівці високого рівня кваліфікації можуть максимально наблизити кількаваріантний сценарій розвитку подій у тісній взаємодії із ними, й спрогнозувати обсяг чистого грошового потоку із мінімальним відхиленням значень планових показників від реальних.

І звісно, на завершальному етапі процесу управління грошовими потоками головна роль повинна відноситися організації належного контролю за рівнем дотримання фінансової дисципліни при формуванні та розподілі грошових потоків підприємства у визначеному часі. Дія функцій фінансового контролю повинна спрямовуватися на чітке виконання поставлених завдань в частині періодичних поступлень від усіх видів діяльності підприємства впродовж календарного року чи тривалості операційного циклу й збільшенні ліквідності фінансових активів та ефективності їх залучення та використання. Постійний контроль за системними змінами базових величин життєво важливих показників фінансової, операційної та інвестиційної діяльності господарства сприятиме пошуку нових резервів для оптимізації коштів, а це вищий рівень ведення діяльності і нові перспективи.

Таким чином, запропонована етапність організації процесу управління грошовими потоками на підприємстві допоможе створити сприятливі умови для інноваційного розвитку господарств усіх організаційно-правових форм господарювання.

### **1.3 Методика дослідження**

Для вибору найоптимальнішого інструментарію задля наукового пізнання досліджуваної проблеми доцільно керуватися науково-методичними підходами щодо їх сутності, сфер дії і впливу на процес, явище механізм, який допоможе всесторонньо охопити вивчення того чи іншого питання. Доцільно виокремити коло найбільш прийнятних способів і методів наукового пізнання, які використовуватимуться в процесі обробки інформації, аналізу й оцінки фінансово-економічних процесів, а також допоможуть узагальнити результати досліджень, сформулювати висновки та висвітлити власне бачення розвитку досліджуваного питання.

Невеликий обсяг наукових досліджень на предмет вивчення процесу управління грошовими потоками зумовлює актуальність здійснення додаткового пошуку нових підходів у дослідженні даного питання. На цій основі автором кваліфікаційної роботи зроблено вибірку таких методів й підходів, за допомогою яких можна було б розкрити сутність процесу управління грошовими потоками із різних аспектів його здійснення, проаналізувати сучасний рівень їх оптимізації у суб'єктів господарювання і у запропонованих напрямках вирішення досліджуваного питання висловити власне бачення вдосконалення існуючого механізму збалансування грошових потоків в умовах сьогодення.

Згідно узагальненої класифікації поділу методів дослідження економічних процесів та явищ, які відображені в наукових і навчальних виданнях, існують загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання.

Узагальнені закони, методи і підходи допомагають дослідити принципи економічного розвитку того чи іншого явища, дії, а діалектика, за допомогою чітко визначених категорій, надасть правдиве і точне уявлення процесу чи явища про рух, взаємозв'язок між явищами в об'єктивній дійсності. Теоретичні особливості досліджуваного питання через призму висвітлених узагальнених законів стануть підґрунтям у пошуку специфічних методів наукового пізнання. Тому, передусім, слід розглянути теорії і положення економічних явищ і процесів, а, відтак, і на основі вивчення поодиноких інструментів методики дослідження доречно вивчати «вузькі сторони» проблеми, яку обрали для вивчення.

Використовуючи загальнонаукові і специфічні методи наукового пізнання, автор кваліфікаційної роботи, здійснювала дослідження із врахуванням особливостей при побудові фінансово-економічних відносин у процесі діяльності господарств аграрного профілю.

Так, комплекс загальнонаукових методів має універсальний характер, а відтак може використовуватися задля досліджень усіх сфер глобалізаційного світу. При дослідженні порушеного питання слід сказати, що загальнонауковим методам дослідження відводиться провідна роль.

Одним із підходів, який ґрунтується підвалинах наукового пошуку процесів, які найбільш наближені до теми дослідження, а також побудові тісних взаємодоповнюючих елементів впродовж певного періоду, бо його застосування допомагає краще висвітлити суть і глибину того, що досліджуємо. Щоб всесторонньо підійти до дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища і їх дію на процес розвиток суб'єктів господарювання, формування та управління грошовими потоками і ін. використовувалися складові діалектичного підходу класичних методів наукового пошуку.

На рис. 1.3 відображено основні складові загальнонаукових методів наукового пізнання. Серед їх числа чільне місце займають методи наукового пізнання – спостереження, вимірювання, порівняння й експеримент. Більш



детальний опис кожного із них, а також сферу впливу на процес формування фінансових ресурсів загалом та грошових потоків зокрема видно із представленого рисунку.

Інша група відомих дослідників користується ранжуванням методів та прийомів для ґрунтовного аналізу та фахової оцінки джерел формування грошових коштів на підприємстві. Такий науково-методичний підхід заслуговує на окрему увагу, позаяк використання запропонованих інструментів предметно допомагає систематизувати, проаналізувати і сформулювати конкретні висновки досліджуваного явища, процесу, механізму.



Рис. 1.3 Ключові елементи загальнонаукової методології наукового пізнання [узагальнено автором на основі 5, С. 48-59]

Зображення такого поділу відображено на рис. 1.4.

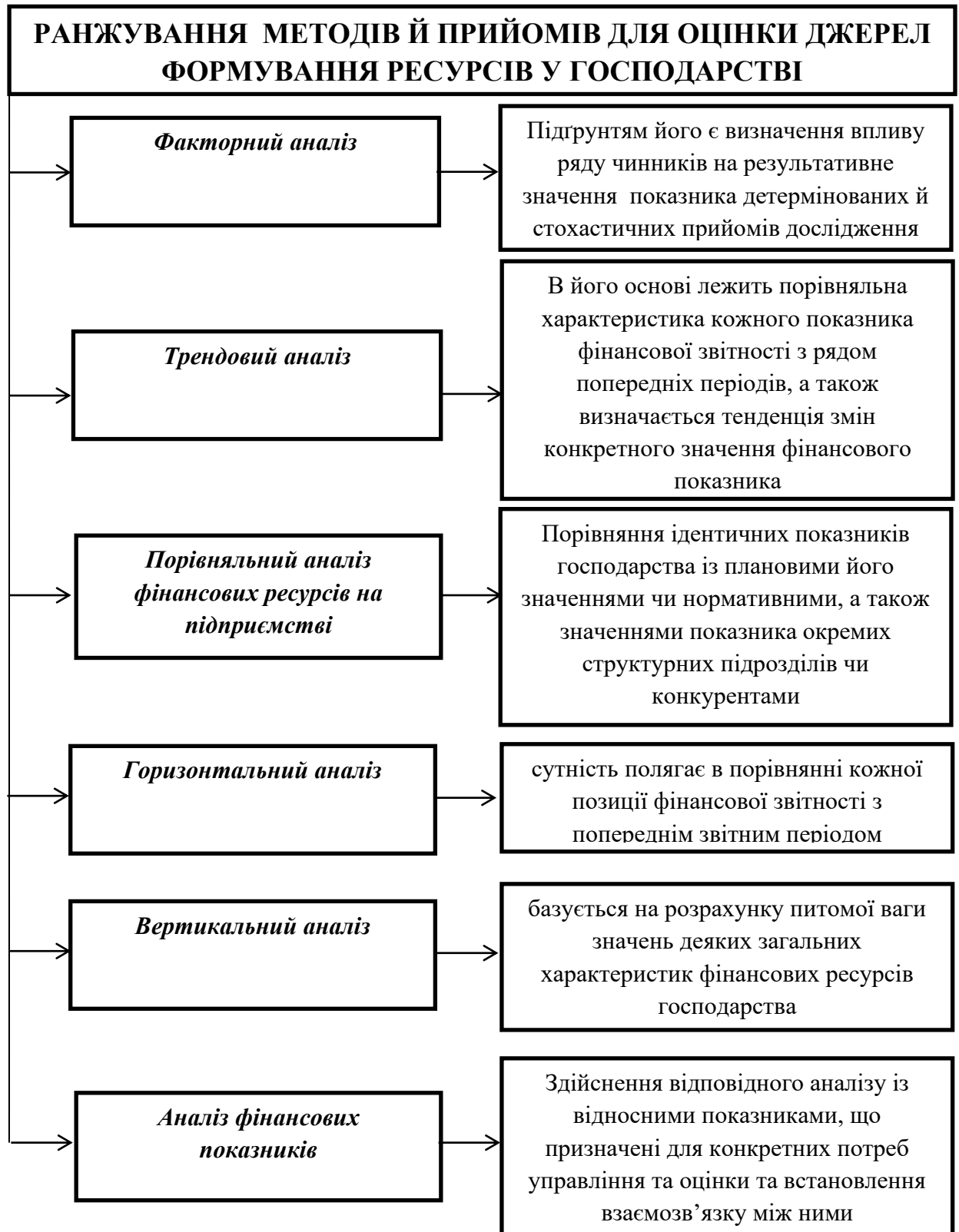


Рис. 1.4 Ранжування методів й прийомів для оцінки джерел формування фінансових ресурсів у господарстві [узагальнено автором на основі 41, С. 248-252]

Запропонований варіант узагальненого ранжування методів і прийомів з метою оцінки ефективності формування фінансових ресурсів на підприємстві допоможе аналітикам спланувати, фінансовим менеджерам спрогнозувати підвищення фактичних результатів діяльності об'єкта дослідження у майбутньому.

Наступним кроком, на нашу думку, повинен стати детальний огляд результатів оцінки фінансових показників функціонування бізнес-одиниці.

Запропонований науково-методичний підхід необхідний для будь-якого господарюючого суб'єкта, позаяк основним кінцевим результатом його діяльності є максимізація прибутку при мінімізації витрат. А також в сучасних умовах ведення бізнесу керівники господарств звертають особливу увагу на показниках рентабельності діяльності їх бізнес-одиниці.

Вільний рух вхідних та вихідних грошових потоків визначає безперебійність виробничого процесу, вчасні розрахунки із замовниками й контрагентами, сплату в належному обсязі податкових платежів, виплату заробітної плати, а також погашення своїх коротко- та довгострокових зобов'язань. Однак, якщо вихідні грошові потоки більші за обсягом ніж вхідні, тоді суб'єкт господарювання потерпає від дисбалансу фінансових ресурсів виробничої, фінансової чи інвестиційної діяльності. В протилежному разі можемо констатувати про фінансову стабільність господарства у частині надходжень, поточних чи капітальних витрат, а також капіталізації тимчасово вільних грошових коштів. За таких умов в господарстві є можливість формувати додатково резерви чи переходити на розширене виробництво продукції. Фінансова стабільність як фінансово-економічне явище нерозривно пов'язується із зростанням показників ефективності формування й використання наявних фінансових ресурсів, сприяє його економічному, фінансовому та соціальному розвитку в конкурентних умовах ведення бізнесової діяльності через зростання дохідності, ринкової вартості власного капіталу. При цьому не втрачається спроможність вчасно і в повній мірі розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

З метою належного аналізу фактичних показників результативності формування та використання фінансових ресурсів у господарстві, доцільно враховувати рівень забезпеченості підприємства активами і обсяг джерел їх формування, а також реально оцінити рівень платоспроможності на предмет повноти та строковості. Не слід оминати увагою взаємозалежність между співвідношення підприємства обсягу матеріального оборотного капіталу й наявних активів фінансових ресурсів. Такий підхід допоможе аналітикам грамотно і всеохоплююче провести аналіз фінансового стану господарюючого суб'єкта на предмет його фінансової стійкості, позаяк, окрім внутрішнього відображення цього показника, контрагенти, кредитори її враховують як ознаку прояву його фінансової стійкості для зацікавлених осіб зі сторони. Якщо є місце неплатоспроможність господарства, тоді слід з'ясувати причини такого стану ведення діяльності, і їх усунути при першій можливості. Такий механізм проведення аналізу показників формування і використання наявних грошових коштів господарства дозволить оцінити реальний стан фінансових справ у господарстві в частині забезпечення потреб його для стабільного розвитку і відповідності до функціонування в ринкових умовах ведення бізнесу.

Слід відзначити, що фінансовий стан бізнес-одиниці прямопропорційно залежить від того, якою є питома вага власного капіталу у його загальній структурі. Якщо величина його більша половини, то можна стверджувати про ефективність вкладення цих грошових коштів у основні та оборотні фонди цього господарюючого суб'єкта, а співставляючи балансові співвідношення обсягів власних і позичених чи залучених фінансових ресурсів можемо зробити висновок на предмет конкретного виду його фінансової стійкості. Також звернутися до класичного підходу в розрахунку окремих показників аналізу фінансового стану господарства. А саме, фінансової незалежності бізнес-одиниці, забезпечення рівня маневреності її власних фінансових надходжень, питомої ваги власних ресурсів у загальному їх обсягу, а також межі залежності від запозичень, які надходять до

підприємства із зовнішнього середовища. Прибутковість господарства формується під впливом комплексу чинників, які прямо чи опосередковано впливають на кожному етапі виробничого процесу суб'єкта господарювання. Це показник ефективності діяльності господарства в ринкових умовах ведення діяльності. Загальний його обсяг формується через рух грошових коштів і є віддзеркаленням вигоди в частині ефективного використання і трансформації в процесі операційної, інвестиційної та фінансово діяльності господарюючого суб'єкта. При аналізі показників прибутковості рекомендується брати за основу методику розрахунку показників ефективності діяльності підприємства (рентабельності). Такий підхід забезпечить достовірні результати такої оцінки.

Отже, якісний і повноцінний аналіз фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання не залежно від обраної організаційно-правової форми господарювання дозволяє досягти двох ключових цілей. Передусім, це на основі проведеного аналізу фінансового стану господарства в розрізі напрямів його здійснення, вибірка «сигнальних» значень визначених показників, які чітко у взаємодії вказують на сильні та слабкі сторони у функціонуванні даного об'єкта дослідження. Систематизація інформативних показників, значення яких коливаються понад верхню і нижню межі цих показників, а також їх ідентифікація й побудова взаємозв'язку, виокремлення тенденцій дозволять вималювати загальну картину фінансового стану підприємства. А також детальний, розширений аналіз системи чинників, які зумовили виникнення такої ситуації впродовж звітнього періоду в господарстві. Якщо ж результати оцінки вказують на позитивну динаміку діяльності та процвітання досліджуваного господарюючого суб'єкта, то необхідно визначити коло нових завдань, яке знайде своє відображення у фінансовій стратегії підприємства. А у протилежній ситуації – необхідно терміново визначити напрями діяльності такого суб'єкта господарювання, вжити ряд найоптимальніших санаційних заходів з метою недопущення банкрутства та реорганізації такого господарства.

## РОЗДІЛ 2

### ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ У СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

#### 2.1 Загальна фінансово-економічна характеристика об'єкта дослідження

Формуванні виробничого потенціалу суб'єкта господарювання будь-якої організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності формується на основі наявних матеріальних ресурсів та правильних фінансово-економічних рівень його керівництва. Оскільки потенційні успіхи є результатом клопіткої роботи усіх працівників, керівного апарату управління, а також вчасного реагування на виклики у попередніх періодах. Оцінка існуючого стану підприємства може охарактеризувати ефективність діяльності господарства у минулому, а також вкаже на раціональність взаємозалежності наявних фінансових ресурсів і результатів їх використання.

Аналіз ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства дозволяє враховувати «слабкі сторони» господарства в частині темпів зростання дохідності, позитивний чи негативний кінцевий результат діяльності, а також рівень рентабельності фінансових ресурсів. Такі параметри можна спланувати і спрогнозувати на майбутнє за допомогою використання інструментарію процесу управління грошовими потоками.

Таким чином, керівництву, фінансовим менеджерам сільськогосподарського виробничого кооперативу доцільно неабияку увагу приділяти результатам оцінки фінансового стану господарства і вживати превентивних заходів стосовно уникнення різкого зниження показників ефективності його функціонування.

Об'єктом дослідження для написання кваліфікаційної роботи здобувачем вищої освіти вибрано Сільськогосподарський виробничий кооператив імені Лесі Українки, центральний офіс якого розташований в с.

Плоска Дубенського району Рівненської області (далі СВК ім. Лесі Українки Дубенського р-ну Рівненської обл.).

В сьогоденних умовах здійснення сільськогосподарського виробництва є в пріоритеті кожної області, позаяк із повномасштабним вторгненням росії на територію України значна частина площ країни знаходиться під окупацією, а відтак потребує продовольчого забезпечення передусім. Тому в таких непростих умовах господарювання з'являться додаткові можливості задля розвитку цього сектору економіки.

Агропромисловий комплекс повинен забезпечувати виробництво і переробку сільськогосподарської продукції в тій мірі, в якій є сьогодні необхідність.

Окремі виробничі потужності та землі сільськогосподарського призначення СВК ім. Лесі Українки Дубенського р-ну Рівненської обл. розташовані в с. Плоска, яке знаходиться на південно-східному напрямку від смт. Тараканів, яке є осередком територіальної громади.

До основних видів діяльності СВК ім. Лесі Українки Дубенського р-ну Рівненської обл. належить вирощування зернових (крім рису), бобових і насіння олійних культур, а серед інших видів діяльності господарства - розведення великої рогатої худоби молочних порід, свиней, а також оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин.

Традиційні технології виробництва сільськогосподарської продукції суттєво порушують природну рівновагу та забруднюють навколишнє середовище. Сьогодні вже важко перерахувати всі екологічні проблеми, що виникають у результаті здобування людиною харчових продуктів рослинного та тваринного походження, назвемо хоча б деякі з цих проблем.

- Забруднення ґрунтів, ґрунтових та поверхневих вод, а також і питної води залишками мінеральних добрив та засобів захисту рослин.
- Промислове забруднення при виробництві агрохімікатів.

- Забруднення навколишнього середовища відходами тваринницьких ферм (бактеріальне зараження ґрунту, забруднення атмосферного повітря метаном, сірководнем, аміаком).
- Зменшення видового різноманіття рослинного й тваринного світу.
- Виснаження, заболочення, засолення ґрунтів.
- Зростання дефіциту водних ресурсів.
- Негативний вплив на здоров'я людини від уживання в їжу культурних рослин, у яких накопичилися небезпечні речовини (зокрема, залишки мінеральних добрив та отрутохімікатів).
- Ризики для здоров'я людини у разі вживання в їжу продуктів харчування, отриманих з генетично модифікованих організмів [26, С. 73].

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва призвела до забруднення довкілля, негативних змін у ланцюгах екосистем, погіршення стану здоров'я людей. Здійснюючи роботу над власними помилками, керівництву дочліджуваного виробничого кооперативу слід займатися пошуком альтернативних методів ведення сільського господарства.

Для якісної оцінки фінансової діяльності СВК ім. Лесі Українки Дубенського р-ну Рівненської обл. необхідно здійснити аналіз його фінансового стану, оскільки лише так можна зрозуміти особливості та результати діяльності господарства в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Усі види діяльності підприємства забезпечують загальний процес функціонування СВК ім. Лесі Українки Дубенського р-ну Рівненської обл., проте кожній із них належать свої функціональні особливості, позаяк і кожен вид діяльності формує обсяг дохідності господарства. На цій основі варто забезпечити безперебійний процес виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, а також моніторити наявність нових каналів її збуту, що дозволить збільшити дохідність і забезпечити розвиток досліджуваного господарства.

Розпочинає оцінку фінансового стану СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області із аналізу статей активу і пасиву



його балансу. Отже, порівняльний аналітичний баланс активу СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області відображено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Аналіз статей активу балансу СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр., тис. грн\*

Актив балансу	Роки						Відхилення	
	2019		2020		2021		2021 р. до 2019 р.	
	тис., грн.	%	тис., грн.	%	тис., грн.	%	тис., грн.	%
1. Кошти підприємства	70076	100	73013	100	96455	100	26379	137,6
в т. ч.:								
1.1. Необоротні активи	18805	26,8	16910	23,2	26727	27,7	7922	142,1
1.2. Оборотні активи	51271	73,2	56103	76,8	69728	72,3	18457	136,0
з них: матеріальні оборотні активи	34095	66,5	29001	51,7	49442	70,9	15347	145,0
грошові кошти та їх еквіваленти	194	0,4	57	0,1	1577	2,3	1383	у 8,1 рази
кошти в розрахунках	16982	33,1	27045	48,2	18709	26,8	1727	110,2

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Із даних, відображених в табл. 2.1 видно, що грошові надходження СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області мали тенденцію до зростання і в підсумку їх обсяг зріс на 23379 тис. грн або 37,6%. Таке зростання загального обсягу фінансових ресурсів господарства обумовлюється позитивними змінами у структурі оборотних і необоротних матеріальних ресурсів загалом у досліджуваному періоді. Слід відмітити, що найбільш позитивні зміни відбулися у зростанні суми грошових коштів та їх еквівалентів. Так у 2019 р. їх обсяг знаходився на рівні 194 тис. грн, а на кінець звітного періоду – 1577 тис. грн., що у 8,1 рази більше впродовж аналізованого періоду. Такі структурні зміни обґрунтовуються ефективністю прийняття управлінських рішень і нарощенням обсягів виробничих потужностей. Стосовно обсягу матеріальних оборотних активів, то тут теж спостерігаються позитивні зміни – збільшення їх на 45% впродовж 2019-2021

рр. Обсяг необоротних активів СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області також був на рівні 26727 тис. грн у 2021р. , що, в свою чергу, слід повзати із зростанням питомої їх ваги у порівнянні із 2019 р., яка зросла на 0,9 п. Якщо більш детально проаналізувати питому вагу оборотних активів у загальному обсязі грошових коштів досліджуваного господарства, то відмітимо, що вона зменшилася на 0,9 п у 2019-2021 рр., проте у грошовому еквіваленті обсяг оборотних активів зріс на 36%.

Отже, характеризуючи діяльність СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області у 2019-2021 рр., констатуємо, що ситуація, яка склалася у господарстві відображає високі результати його функціонування, тим самим забезпечуючи зміцнення конкурентних переваг його у ринковому середовищі.

Для того, щоб можна було всесторонньо проаналізувати діяльність СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області у 2019-2021 рр., доцільно дати оцінку пасивної частини господарства впродовж аналізованого періоду (табл. 2.2).

Із результатів аналізу пасиву, проведеного у табл. 2.2, можемо стверджувати, що обсяг джерел коштів господарства також мали тенденцію до зростання на 37,6 % і були на рівні 96455 тис. грн у 2021 р. відповідно.

Проаналізувавши статті пасиву балансу СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області у 2019-2021 рр., бачимо, що власний капітал зріс на 67,5%, а це вказує на успіхи в формуванні співвідношення між статтями пасиву балансу господарства, а відтак із збільшенням доходів, якими господарство може вільно розпоряджатися. Так у 2019 р. обсяг власного капіталу був на рівні 23537 тис. грн, а у 2021 р. його розмір становив 39422 тис. грн відповідно.

Дещо іншою ситуація є із сумою довгострокових зобов'язань СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області. Впродовж 2019-2021 рр. відбулося зменшення їх обсягу у майже 4 рази і на кінець звітного періоду становила 1592 тис. грн.

Таблиця 2.2 - Аналіз статей пасиву балансу СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр., тис. грн\*

Пасив балансу	Роки						Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	2019		2020		2021		тис. грн.	%
	тис. грн.	%	тис. грн..	%	тис. грн..	%		
1. Джерела коштів підприємства	70076	100	73013	100	96455	100	26379	137,6
в т. ч.								
1.1. Власний капітал	23537	33,6	32600	44,6	39422	40,9	15885	167,5
1.2. Довгострокові зобов'язання	6343	9,1	11171	15,1	1592	1,6	-4751	25,1
1.3 Наявність поточних зобов'язань	40196	57,3	29242	40,3	55441	57,5	15245	137,9

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Питома вага довгострокових зобов'язань зменшилася на 7,5%, однак частка наявності поточних зобов'язань протягом 2019-2021 рр. залишалася в межах 57%. Таке явище є позитивним у функціонуванні господарства, оскільки у досліджуваному підприємстві є можливості розрахунку за своїми довгостроковими зобов'язаннями і на перспективу продовж 1-2 років є намір цю статтю пасиву балансу не відображати у балансі господарства.

Також слід відмітити, що зросли обсяги поточних зобов'язань, на відміну від сум довгострокових зобов'язань і у 2019 р. становили 40196 тис. грн, а у 2021 р. – 55441 тис. грн відповідно. У зв'язку із ситуацією, в якій опинилося господарство, за рахунок отриманих банківських кредитних ресурсів, залучених на оптимальній основі, у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр., з'явилася можливість покривати залучені грошові засоби на довгостроковій основі.

Отже, результати аналізу наводять на думку, що СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр., функціонує на засадах вільної конкуренції і тому докладає максимум зусиль задля зростання фінансової незалежності. Щоправда, неможливо не підкреслити, що зростання обсягу поточних зобов'язань досліджуваного господарства вказує на тимчасові проблеми у своєчасності і повноті

здійснення розрахунків із замовниками, а також із потребою у пролонгації поточних платежів кредиторів. Однак, сподіваємося, що таке явище носитиме тимчасовий характер і досліджуваний сільськогосподарський виробничий кооператив в найближчий час розрахується повністю за довгостроковими зобов'язаннями.

Наступним кроком в дослідженні результатів діяльності функціонування СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр. у проведенні аналізу його фінансового стану, є розрахунок показників ліквідності й платоспроможності.

Слід відмітити, що перетворення оборотних активів в часовому проміжку, які потрібні для погашення короткотермінової заборгованості, виокремлюють коефіцієнти:

- абсолютної ліквідності, який обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань.

- поточної ліквідності, який виражає відношення грошових коштів, вкладень у дебіторську заборгованість, термін оплати якої не настав, та готової продукції до поточних зобов'язань.

- загальної ліквідності, який виражається співвідношенням оборотного капіталу до поточних зобов'язань [25, С. 133-137].

Результати розрахунку показників ліквідності й платоспроможності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр., а також тенденцію їх зміни, відображено у табл. 2.3.

І так, на основі проведених розрахунків, які знайшли своє відображення в табл. 2.3, спробуємо зробити певні висновки.

Бачимо, що значення більшості розрахункових величин і показників СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за 2019-2021 рр. є в межах норми. Однак, говорити про всі показники не можна як і про те, що результати аналізу усіх розрахункових величин мають чітку тенденцію певного спрямування. Однак, слід зазначити, що коефіцієнт загальної

ліквідності дещо перевищував упродовж всього періоду його визначення рекомендовану позначку і був на рівні 1,28 п у 2019 р. й 1,26 п – у 2021 р. відповідно.

Таблиця 2.3 - Динаміка показників ліквідності та платоспроможності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р. (+,-)
	2019	2020	2021	
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,28	1,92	1,26	-0,02
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,48	1,05	0,44	-0,04
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,005	0,002	0,03	0,025
Коефіцієнт мобільності активів	0,73	0,77	0,72	-0,01
Коефіцієнт співвідношення активів	2,73	3,32	2,61	-0,12
Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	2,37	1,08	2,96	0,59

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Такі відхилення вказують про диспропорцію в обсягах власних оборотних коштах і зобов'язаннями. Щодо коефіцієнта швидкої ліквідності, то слід сказати, що його значення знаходиться в межах норми і є яскравим вираженням обіговості коштів, які лежать в основі процесу нарощення нових обсягів матеріальних активів.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності впродовж 2019-2021 рр. мало тенденцію до збільшення, однак ще далеке до норми. Тут слід відмітити, що СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області

функціонує і спрямовує всі зусилля задля покращення результатів своєї діяльності, а також вказує на зростання поточних зобов'язань.

Щодо коефіцієнта співвідношення активів, то зрозуміло, як із результатів аналізу пасиву балансу (табл. 2.3), що частка залучених перевищує власні. Значення коефіцієнтів в межах 2,37 п у 2019 р. і 2,96 п – у 2021 р. відповідно. В результаті їх розрахунку видно, що приблизно у 2-2,5 рази залучені перевищують власні. Таку ситуацію необхідно вивчати та шукати шляхи оптимізації власних фінансових ресурсів задля зменшення суми кредиторської заборгованості. Як відгомін сказаному вище, є результати аналізу рівня кредиторської і дебіторської заборгованості, рівень останньої залишається в рази меншим від кредиторської ( 2,37-2,96 пп. в 2019-2021 рр. при нормі менше 0,5).

Отже, здійснений аналіз ліквідності й платоспроможності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за 2019-2021 рр. вказує на високу ліквідність його діяльності у досліджуваному періоді. Співвідношення окремих статей балансу підприємства є оптимальним і таким, який дозволяє господарству виконувати покладені на нього функції і завдання.

В сучасних умовах ведення підприємницької діяльності, де нові умови формують нові виклики й завдання перед структурними функціональними одиницями економічного сектору, важливою умовою виступає можливість вчасно та й у повній мірі розраховуватися за своїми поточними й довгостроковими зобов'язаннями. Така можливість визначає подальші вектори розвитку в частині швидкого вирішення питань, формування кадрового, виробничого фі фінансового потенціалу такого господарюючого суб'єкта. В очах потенційних інвесторів таке господарство прийнятне і має велику ймовірність залучати фінансові ресурси, приймати участь в інвестиційних проєктах, отримавши від них кредит довіри.

Фінансова залежність суб'єкта господарювання від інвесторів й кредиторів визначає його стійкість на довгий період часу.

За допомогою аналізу фінансової стійкості є можливість для суб'єкта господарювання аграрного профілю можна визначити поточний рівень заборгованості його і спрогнозувати подальший розвиток у коротко- і довготривалій перспективі його функціонування.

Серед показників фінансової стійкості виокремимо кілька, які якнайкраще зможуть відображати існуючий стан об'єкта дослідження:

- коефіцієнт автономії (незалежності), який характеризує ринкову стійкість підприємства. Він визначається відношенням власних джерел до їх загальної суми;

- коефіцієнт фінансової залежності – показує, яка сума активів припадає на одну гривню власних коштів і розраховується як відношення суми позичкового капіталу до валюти балансу;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу – показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено у оборотні кошти, а яку капіталізовано [8, С. 115-117; 10, С. 67-69; 7, С. 367-370 ].

На підставі аналізу фінансової звітності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за 2019-2021 рр. дамо оцінку фінансової стійкості господарства у досліджуваному періоді.

І так, результати такого аналізу свідчать про те, що практично усі розрахункові показники досліджуваного сільськогосподарського виробничого кооперативу знаходяться в межах норми.

Значення показника фінансової автономії трошки не дотягує до рекомендованої норми і залишається на рівні 0,34 п у 2019 р. та 0,41п у 2021 р. відповідно. Це вказує на те, що досліджуване господарство не може в повній мірі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, на що і залучає додаткові зовнішні фінансові ресурси, а також, що в кожній тисячі гривень вкладених активів СВК ім. Л. Українки 41 грн – це власні фінансові ресурси.

Доволі невтишними є значення коефіцієнта фінансової залежності, які чітко вказують на стійку залежність СВК ім. Л. Українки Дубенського

району Рівненської області від зовнішніх джерел фінансування діяльності господарства. Так, значення досліджуваного показника коливаючись, зменшувалися від 2,98 п до 2,45 п відповідно.

Таблиця 2.4 - Аналіз показників фінансової стійкості СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р. (+,-).
	2019	2020	2021	
Коефіцієнт автономії	0,34	0,45	0,41	0,07
Коефіцієнт фінансування	0,59	1,12	0,42	0,17
Коефіцієнт фінансової залежності	2,98	2,24	2,45	-0,53
Коефіцієнт заборгованості	1,69	0,89	2,38	0,69
Коефіцієнт покриття відсотків	12,35	8,11	22,75	10,40
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,57	0,40	0,57	-
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,41	0,34	0,38	-0,03

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Не можна оминати увагою тенденцію, яка склалася із суттєвим зростанням коефіцієнта заборгованості (з 1,69 п у 2019 р. до 2,38 п у 2021 р. відповідно). Таку негативну ситуацію, яка склалася у господарстві, пояснюємо складністю здійснювати свою діяльність у ковідному й постковідному періоді, де виникала нагальна потреба у зовнішніх фінансових ресурсах щоб не допустити зниження темпів здійснення діяльності, хоча, як бачимо, коефіцієнт покриття відсотків зріс на 10,4% впродовж досліджуваного періоду. Таке явище також ускладнює можливості господарства через систематичну потребу у збільшенні кредитних банківських ресурсах.

Важливим моментом при визначенні рівня фінансової стійкості господарства є розрахунок коефіцієнта придатності основних засобів. Отож, його значення, коливаючись зменшувалися і на кінець звітного періоду



становили 0,38 п. Це позитивно відображає зміцнення фінансової стійкості у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області.

Таким чином, приходимо до висновку, що фінансова стійкість господарства збережена попри певні відхилення окремих показників СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області у 2019-2022 рр. Обсяги наявних фінансових ресурсів і витрат повністю покриваються за рахунок оборотних активів, які є в розпорядженні досліджуваного сільськогосподарського виробничого кооперативу.

На загал можна відзначити, що фінансовий стан СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області був задовільним у 2019-2021 рр. Наявний обсяг власних фінансових ресурсів дозволяв господарству конкурувати в ринкових позиціях на відповідному рівні, ти самим не зменшуючи обсяг виробництва, а тимчасово вільні грошові засоби – капіталізувати й вкладати у інвестиційні проекти.

## **2.2 Формування грошових потоків в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області**

Грошові активи господарюючого суб'єкта складаються із грошових коштів й їх еквіваленти у національній та іноземній валюті. Згідно П(С)БО 4 «грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання» [10, С. 213]. Кожен учасник фінансових відносин має право використовувати їх у поточній виробничій діяльності.

Під еквівалентами грошових коштів слід розуміти поточні фінансові інвестиції із високим ступенем ліквідності, які використовуються в короткостроковій перспективі. Вони можуть бути легко трансформовані у грошовому виразі, вартість яких практично незмінна при настанні певних фінансових ризиків [8, С. 99].

Пропонуємо проаналізувати структуру грошових надходжень у 2019-2021 рр. досліджуваного сільськогосподарського виробничого кооперативу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 - Обсяг грошових коштів СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Статті грошових активів	Роки			Відхилення 2019 р. до 2021 р. (+,-)
	2019	2020	2021	
Грошові кошти та їх еквіваленти	194	57	1577	1383
-в національній валюті	194	57	1577	1383
питома вага, %	100,0	100,0	100,0	-
з них на поточному рахунку у банку	190	57	1577	1387
питома вага, %	96,4	100,0	100,0	3,6
-в іноземній валюті	-	-	-	-

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Отже, із результатів аналізу даних, які знайшли своє систематизоване відображення в табл. 2.5 видно, що по всіх статтях грошових активів СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за досліджуваний період спостерігається позитивна динаміка. Весь обсяг грошових коштів і їх грошових еквівалентів обліковуються у національній валюті, що підтверджує виробництво сільськогосподарської продукції для реалізації в межах України, тобто експортно-імпортні операції в іноземні валюти не проводилися у 2019-2021 рр.

Слід відмітити, що у 2021 р. спостерігається суттєве збільшення грошових надходжень у порівнянні із 2019 р. на 1383 тис. грн. Якщо врахувати те, що їх обсяг у 2020 р. був на рівні 57 тис. грн, то зріст відчутний – у 27,7 рази. Така зміна обсягу надходжень пов'язана із нарощення обсягів виробництва, збільшенням посівних площ під зерновими та олійними культурами (озима пшениця і соняшник), на які у 2021 р. різко зріс попит, а відтак і зросли обсяги грошових засобів, які поступили на рахунок СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області наприкінці 2021 р.

Також відмітимо, що у 2019 р. лише 96,4% грошових засобів кооперативу знаходилися на поточних рахунках в банку, а інша їх частина – перебувала в готівковій формі. Однак, тенденція впродовж 2020-2021 рр. дещо змінилася, і на рахунках банків уже досліджуване господарство розміщувало весь обсяг грошових коштів та їх еквівалентів.

Аналізуючи співвідношення між вхідними й вихідними грошовими потоками суб'єкта господарювання потрібно враховувати структурні їх елементи, а також складові, які визначають подальший розподіл. З метою об'єктивного визначення загальної суми грошових потоків підприємства, доцільно оцінювати вартість грошових засобів у певному часовому проміжку.

Для фахового проведення аналізу структури грошових засобів господарюючого суб'єкта, на основі форми № 3 фінансової звітності «Звіту про рух грошових коштів», фінансові менеджери мали б приймати до уваги такі факти. А саме:

- темп приросту грошового потоку від операційної діяльності характеризує масштаби зростання фінансового потенціалу підприємства та рівень доходності, який досягнуто за минулі звітні періоди;
- аналіз грошового потоку від інвестиційної діяльності дозволяє дослідити інвестиційну політику підприємства і виявити розмір тих інвестицій, які в майбутньому призведуть до надходження (витрачання) грошових коштів;
- розгляд показників фінансової діяльності дає можливість спрогнозувати майбутні дивіденди власників капіталу [19, С. 17-18].

У таблиці 2.6 проведено оцінку динаміки і структури грошових надходжень СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр.

Отже, можемо констатувати, що досліджуваний сільськогосподарський кооператив впродовж звітного періоду не здійснював інвестиційної діяльності. Таку ситуацію можна пояснити відсутністю тимчасово вільних

фінансових ресурсів, які б керівництво досліджуваного господарства могло залучати до інвестиційних проєктів.

Таблиця 2.6 - Динаміка і структура надходження коштів на поточний рахунок СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Напрями надходження грошових коштів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Надходження від:								
- операційної діяльності	79660	100	116859	100	214084	98,9	134424	у 2,6 рази
- інвестиційної діяльності	-	-	-	-	-	-	-	-
- фінансової діяльності	-	-	-	-	2381	1,1	2381	-
<b>Всього надходжень</b>	<b>79660</b>	<b>100</b>	<b>116859</b>	<b>100</b>	<b>216465</b>	<b>100</b>	<b>136805</b>	<b>у 2,7 рази</b>

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Справді, для СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області досліджуваний період був не простим, як і для більшості вітчизняних товаровиробників сільськогосподарської продукції, тому така тенденція є логічною, виходячи із пріоритетних напрямів фінансової стратегії розвитку підприємства на перспективу.

Натомість, із результатів аналізу даних фінансової звітності підприємства видно, що 98,9% грошових надходжень досліджуване господарство отримувало від господарської діяльності. В надскладні часи 2019-2021 рр. виробництво основної продукції збільшувалося господарством у зросли поступлення на поточні рахунки з 79660 тис. грн у 2019 р. до 214084 тис. грн у 2021 р. або у 2,6 рази відповідно. Це дуже хороші результати діяльності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр.

Стосовно фінансової діяльності, від якої з'явилися перші поступлення

грошових засобів впродовж аналізованого періоду лише в 2021 р. на суму 2381 тис. грн, відмітимо, що, мабуть, ще доволі низький рівень використання переваг послуг фінансового ринку. Також серед факторів, які стримують аналізу і вивчення процесу користування фінансовими інструментами є прогалини нормативної бази на предмет залучення фінансових надходжень в частині отримання дохідності господарством від участі в різного рівня програм, грантів тощо.

Загалом спостерігається стійка зростання грошових засобів у господарстві, що вказує на фінансову стійкість, відсутність проблем із поточними розрахунками господарства за своїми зобов'язаннями і визначає вектор його руху в майбутньому.

Продовжуючи здійснення аналізу грошових коштів СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр., наступним кроком розглянемо напрями витрат грошових засобів. Результати такого аналізу відображено в табл. 2.7.

Отже, у 2019-2021 рр. спостерігається чітка тенденція до зростання витрат в більше як 3 рази (на 121314 тис. грн) якщо мова йде про загальний обсяг витрат. Якщо проаналізувати окремі структурні елементи витратної частини досліджуваного господарства, то витрати подекуди зросли майже у 5 разів. Аналізуючи далі, розуміємо, що питома вага податкових платежів зменшилася 0,2 п у 2021 р. в порівнянні із 2020 р., однак витрати зросли із 382 тис. грн у 2019 р. до 1675 тис. грн у 2021 р. Також зросли витрати на оплату праці (у 3,2 рази в 2021 р. у порівнянні із 2020 р.) у зв'язку із зростанням соціальних стандартів по Україні. Єдиним показником, значення якого зменшилося на 20% впродовж аналізованого періоду – це відрахування на соціальні заходи з 830 тис. грн у 2019 р. до 664 тис. грн у 2021 р. відповідно. Хоча зменшення цього показника не суттєво вплинуло на обсяги витратної частини СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр.

Отже, із результатів здійсненого аналізу приходимо до висновку, що у

звітному періоді господарство понесло доволі великі витрати, в т. ч. і матеріальні на придбання матеріалів й сировини задля збільшення обсягів виробничих потужностей.

Таблиця 2.7 - Динаміка та структура витрачання коштів з поточного рахунку СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Напрями витрачання грошових коштів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Матеріальні затрати	58502	91,8	91482	92,1	179816	92,3	121314	у 3,1 рази
Витрати на оплату праці	3887	6,1	6158	6,2	12468	6,4	8581	у 3,2 рази
Відрахування на соціальні заходи	830	1,3	893	0,9	664	0,7	-166	80,0
Податкові платежі	382	0,6	698	0,7	1675	0,5	1293	у 4,4 рази
Інші операційні витрати	127	0,2	99	0,1	194	0,1	67	152,3
Всього витрат	63728	100	99330	100	194817	100	131089	у 3,1 рази

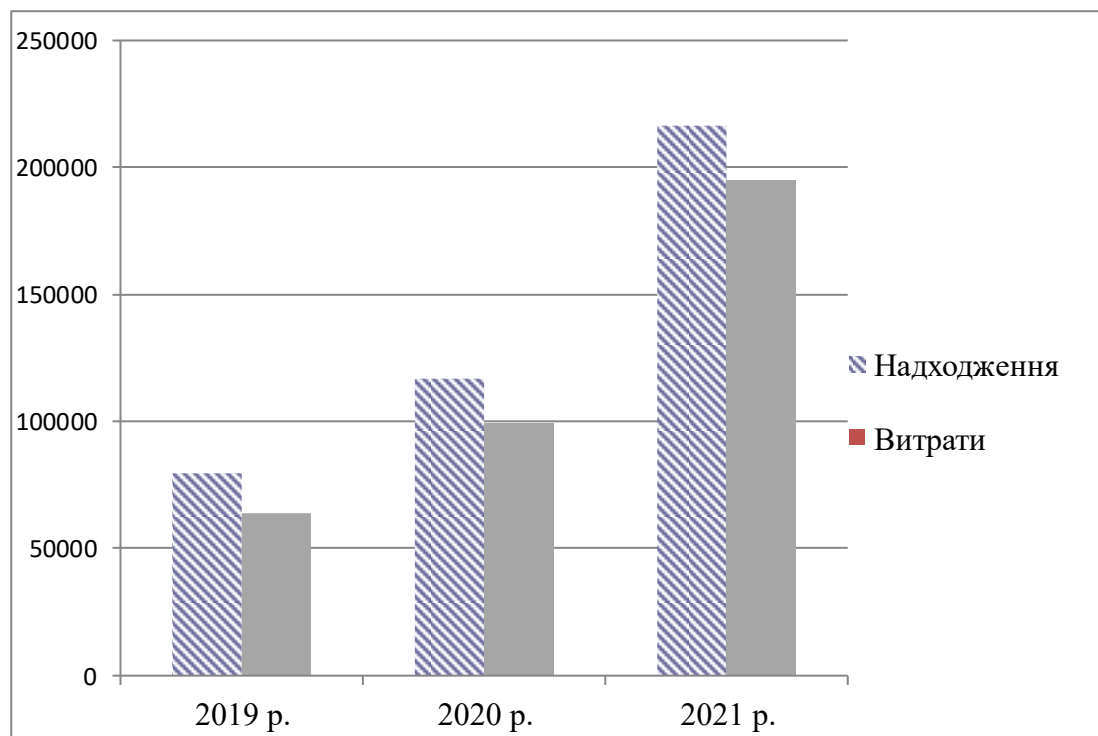
\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

Однак, вхідні грошові потоки впродовж звітного періоду переважали і зростання обсягів витрат суттєво не вплинуло на фінансову стійкість і платоспроможність СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області, господарство зміцнило свої ринкові позиції й створювало умови для інноваційного розвитку на перспективу.

На рис. 2.1 пропонуємо схематичне відображення загального обсягу вхідних й вихідних грошових потоків СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр .

Таким чином, схилиємося до думки, СВК ім. Л. Українки Дубенського

району Рівненської області протягом 2019-2021 рр. функціонував ефективно, про що свідчать обсяги доходів, раціонально плануючи рівень свої витрат у наступному звітному періоді.



**Рис. 2.1 Порівняльна структура грошових надходжень та витрат у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\***

\* систематизовано дані автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]

На формування вхідних й вихідних грошових потоків впливає ряд факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. До числа чинників, які прямопропорційно впливають на якість сформованих потоків у господарстві можна зарахувати нормативну основу, податкове навантаження, пошук каналів збуту готової продукції агровиробників, конкурентне середовище і ін. До найпоширеніших внутрішніх факторів слід віднести ті, які кожен суб'єкт господарювання може пристосувати до поточної (операційної діяльності).

Ключовими прийомами та методами аналізу руху грошових потоків є: аналіз грошових потоків з використанням даних звіту про рух грошових коштів, аналіз грошових потоків з використанням бюджетів та внутрішніх

фінансових документів, аналіз грошових потоків, який базується на розрахунку економічних показників ефективності та оптимальності грошових потоків підприємства [24, С. 242].

Кругообіг грошових визначається кількісними та якісними ознаками грошових потоків. Серед них - синхронність надходження та витрат грошових потоків, рівномірність надходження грошових коштів, рівномірність витрат грошових коштів, коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів, коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів, коефіцієнт рівномірності використання грошових [24, С. 245-248; 25, С. 128].

Результати аналізу ефективності руху грошових засобів у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр. продемонструємо в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Аналіз ефективності руху грошових потоків у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.\*

Показник	Роки			Відхилення 2021р. до 2019 р. (+;-)
	2019	2020	2021	
Синхронність надходження та витрат грошових потоків	0,096	0,029	0,041	-0,055
Рівномірність надходження грошових коштів	3,026	1,775	3,612	0,586
Рівномірність витрат грошових коштів	2,091	1,305	2,611	0,520
Коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових потоків	0,004	0,002	0,007	0,003
Коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів	0,009	0,081	0,023	0,014
Коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів	0,006	0,001	0,009	0,003

\* розраховано автором роботи на основі фінансової звітності об'єкта дослідження [50]



Отже, приходимо до висновку, що при прийнятті ефективних управлінських рішень доцільно враховувати усі нюанси процесу формування структури фінансових ресурсів у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області. У досліджуваному господарстві фінансове планування й прогнозування посідає особливу роль, оскільки допомагає вийти на оптимальний рівень виробництва основного виду продукції із врахуванням усіх «сильних» та «слабких» сторін виробничого процесу і групи факторів внутрішнього і зовнішнього простору. Констатуємо, що у 2019 та 2021 рр. спостерігалася синхронізація й рівномірність у доходах і витратах об'єкта дослідження.

Таким чином, на підставі проведеної загальної фінансово-економічної оцінки у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр. робимо висновок, що досліджуване господарство фінансово стійке, вчасно і в повній мірі розраховується за своїми зобов'язаннями, робить спроби капіталізувати тимчасово вільні кошти, хоча її обсяг впродовж звітного періоду був дещо обмеженим, планує свою діяльність у наступному періоді та прогнозує інноваційний розвиток у недалекій перспективі.

### **2.3 Аналіз грошових потоків та їх планування в досліджуваному господарстві**

Аналітична інформація, яка міститься у Звіті про рух грошових коштів має вагоме значення й для оцінки платоспроможності та ліквідності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області (таблиця 2.9).

На основі аналізу, проведеного в табл. 2.9 бачимо, що коефіцієнт руху грошових коштів від господарської діяльності поступово зростає і в 2021 році має найвище значення – 1,179. Отже, чистий грошовий потік від операційної діяльності, який має позитивне значення в кожному році за аналізований період, перевищує середній розмір поточних зобов'язань СВК

ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області, що позитивно характеризує його фінансове становище. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку у 2019-2021 рр. також має позитивне значення для досліджуваного підприємства, адже його значення більші одиниці.

Таблиця 2.9 - Показники платоспроможності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за даними Звіту про рух грошових коштів у 2019-2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р. (+;-)
	2019	2020	2021	
Коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності	0,172	0,160	0,179	+0,07
Коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів	0,161	0,156	0,177	+0,16
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	1,113	1,078	2,067	+0,954
Коефіцієнт ефективності грошового потоку	0,025	0,063	0,711	+0,686
Коефіцієнт достатності грошового потоку	0,025	0,031	0,027	+0,245

Схильні до думки, що проаналізовані коефіцієнти на відміну від коефіцієнтів статистичного характеру дають динамічну картину того, які ресурси СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області можуть мобілізувати для виконання своїх зобов'язань.

З метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізаційної структури надходжень і витрат в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області слід приділити неабияку увагу при розробці відповідних заходів. Підґрунтям для прийняття необхідних за суттю і термінами вжиття рішень є результати проведеного аналізу руху грошових потоків досліджуваного підприємства, здійсненого за даними фінансової звітності. Тому для досягнення цієї мети необхідно розглядати всі елементи управління фінансовими ресурсами цього суб'єкта господарювання. Із загальної кількості структурних елементів фінансового

механізму управління фінансами господарюючих суб'єктів у вирішенні даного питання провідна роль відведена фінансовому плануванню.

Досліджуючи сутність, механізм здійснення і кінцевий фінансовий результат від його застосування у господарській діяльності вважає автор кваліфікаційної роботи, що саме використовуючи такий елемент фінансового механізму, сільськогосподарське підприємство обирає правильний вектор руху в сучасних умовах господарювання. Процес здійснення фінансового планування на підприємстві потрібно розпочинати із формування плану надходження і витрачання фінансових ресурсів, а відтак і грошових потоків.

Такий підхід є економічно виправданим, позаяк жоден із видів господарської діяльності не може здійснюватися без попередньо спланованого обсягу витрат і майбутніх доходів конкретного виду діяльності.

План надходження і витрачання грошових коштів в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області повинен складатися раз на рік. Обов'язковою умовою цього плану є деталізацією окремих необхідних показників раз на місяць. Особливістю його складання виступає те, що він формується планово-фінансовим відділом сільськогосподарського підприємства як по господарству загалом, так і по здійснюваних цим господарством конкретних видах господарської діяльності.

На сьогодні досліджуваному підприємству дуже складно спланувати і спрогнозувати певні економічні процеси в економіці держави, виходячи в виробництва того чи іншого виду сільськогосподарської продукції, більшого чи меншого планового її обсягу виробництва тощо, тому завжди є ряд відхилень від планово розрахованих показників прибутковості. На цій основі варто брати до уваги кілька найоптимальніших варіантів здійснення господарської діяльності, а також складати більшу кількість планів надходжень і витрачання грошових коштів з можливим врахуванням їх варіативності.

Для більшої достовірності проведення планування грошових потоків, проведемо його на високорентабельному СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області.

Планування грошових потоків по квартално в СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області наведено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 - Планування грошових потоків у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області по кварталах на 2022 р.

Показник	Квартали			
	I	II	III	IV
Надходження коштів від реалізації продукції	4475,2	6050,7	7379,1	17905,0
Інші надходження	100,1	105,3	185,2	90,1
Всього надходжень	4575,3	6156,0	7564,3	17995,1
Відтік коштів: Погашення кредиторської заборгованості	30,5	42,1	25,0	56,4
Інші платежі (оплата праці, податки, тощо)	3205,7	6407,2	8382,7	14789,9
Всього виплат	3236,2	6449,3	8407,7	14789,9
Надлишок (+), недостача (-) коштів	+1339,1	-293,3	-843,4	+3148,8

Провівши планування грошових потоків СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області у таблиці 2.10 бачимо наведену розрахункову інформацію. Так, на основі цих даних, можемо стверджувати, що при плануванні оптимального обсягу грошових потоків у досліджуваному сільськогосподарському виробничому кооперативі в перспективі очікується збільшення фінансових ресурсів, раціонально-ефективне їх використання та збільшення обсягів у 2022 р. на 3148,8 тис. грн. у порівнянні з 2021 роком.

Поряд з економічною необхідністю складання плану надходжень і витрачання грошових коштів в його основі лежить потреба у дослідженні

раціональних параметрів досліджуваного підприємства. Для кожного суб'єкта господарювання, задіяному у сфері сільського господарства, такий показник є надзвичайно важливим, оскільки забезпечує синхронне й поетапне фінансування його господарської діяльності. Розрахунок вище згаданого показника важливе ще й тому, що значення в оптимальних межах вказують на стабільну платоспроможність господарства впродовж планового періоду.

Оптимальні значення цих параметрів при складанні цього плану диктуються здійснюваними процесами оптимізаційної структури грошових коштів суб'єкта господарювання.

Під визначенням оптимізації грошових потоків господарства потрібно розуміти вибір найбільш прийнятних форм та методів управління з метою постійної ритмічності в часі і просторі щодо надходжень і витрат фінансових ресурсів та створенні умов для стабільного збільшення розміру чистого грошового його потоку [44, С. 226-228].

Основними об'єктами оптимізації і планування грошових потоків виступають:

- позитивний грошовий потік (надходження грошових засобів);
- від'ємний грошовий потік ( виплати грошових засобів);
- залишок грошових засобів на кінець прогнозного періоду;
- чистий грошовий потік ( резерв грошових коштів) [21, С. 67-69].

При управлінні грошовими потоками на підприємстві необхідно дотримуватися певних особливостей, які прямопропорційно впливають на вирішення таких цілей:

1. розмежування вихідних й та вхідних грошових засобів;
2. спланувати розміри і ритмічність надходжень й витрачання грошових засобів;
3. сформулювати перелік факторів, який може найбільш ймовірно вплинути на процес формування та управління фінансовими грошовими потоками;

4. визначити вплив раціональних обсягів грошових потоків на фінансовий стан господарства, а відтак і ефективність здійснення операційної його діяльності;

5. проводити на постійній основі контролювання процесу формування вхідних і вихідних грошових потоків та оптимізаційної їх структури [19, С. 39].

Управління грошовими потоками будь-якого із суб'єктів господарювання доцільно також здійснювати з врахуванням показників його платіжного балансу.

Використовуючи можливості платіжного балансу фінансово-економічні служби, підпорядковані фінансовому директору та головному бухгалтеру, розробляють планові завдання по фінансуванню операційної і інвестиційної діяльності, виконують платіжні зобов'язання перед іншими суб'єктами господарювання, державою, фінансовою системою та проводять інші управлінські операції, пов'язані із грошовими потоками підприємства [23, С. 211-212].

Складання платіжного балансу, як правило, проводиться з метою визначення періодичності надходження грошових коштів у господарстві. Інформація, отримана із форми платіжного балансу може бути корисною і використовуватися у всіх відділах суб'єкта господарювання, які мають відношення до управління грошовими потоками. В документі міститься поточна інформація про наявність грошових коштів господарства та відношення їх обсягу до потреб підприємства в найближчій перспективі. Також цей документ є цінним ще й тим, що вказує на потребу у додатковому залученні кредитних ресурсів [13, С. 17].

При складанні платіжного балансу служби фінансового директора координують свою роботу із іншими підрозділами апарату управління підприємством [13, С.18-19]. Так, бухгалтерія надає інформацію про операції на рахунках підприємства, про стан податків і зборів в бюджетну систему,

про строкові і прострочені кредити банків, про розрахунки з постачальниками та інше [13, С.20].

Разом із платіжним балансом можуть бути додатково розроблені і використані наступні плани-графіки:

- календар податкових платежів;
- інкасація дебіторської заборгованості;
- погашення кредиторської заборгованості перед постачальниками, комерційними банками та інше;
- формування виробничих запасів;
- відшкодування комерційних і управлінських витрат;
- емісії акцій і корпоративних облігацій;
- реалізація окремих робіт по інвестиційних проектах [17, С. 56-59].

В результаті зміни умов проведення фінансових операцій, отримання кредитних ресурсів, проведення розрахункових операцій і ін., потреба у складанні платіжного балансу є нагальною. Такі обставини прямопропорційно впливають на зміну структури вхідних грошових засобів, тому повинні бути в центрі уваги якщо не фінансового директора, то фінансиста господарства однозначно, позаяк за відсутності досягнення збалансованого формування грошових потоків можливі збої у проведенні розрахункових операцій. В протилежному разі повинні прийматися миттєві ефективні рішення з приводу скорочення обсягів певних видів витрат чи навіть відносно збільшення позикового капіталу.

План надходження і витрачання грошових коштів наведений на рис. 2.2.

Із рис. 2.2 видно, що у розділі доходів сільськогосподарських підприємств, як правило, відображаються надходження всіх грошових коштів з можливих джерел мобілізації, а розділ витрат формують перерахунки фінансових ресурсів на невідкладні потреби.

Звіт про виконання платіжного балансу складають на основі оперативних фінансових повідомлень і документів, що ведуться в

бухгалтерії: виписок із рахунків в банках, головної книги і відповідних журналів-ордерів, касової книги, платіжних доручень та інше [24, С. 267].



**Рис. 2.2 Орієнтовна форма платіжного балансу сільськогосподарського підприємства узагальнено автором роботи на основі [17, С. 60-65].**



Дані про виконання платіжного балансу дозволяють керівництву (фінансовому директору) підприємства приймати оперативні заходи по ліквідації недоліків у фінансово-господарській діяльності і можуть бути базою для розробки платіжного балансу на поточний місяць (квартал) [2, С. 267-269].

Показниками, розрахованими на основі даних щомісячних платіжних балансів, а також звітів по його виконанні, можна скористатися з метою здійснення фінансового аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств. Однак, для об'єктивного проведення такого аналізу доцільно враховувати і розрахункові фактичні дані податкової й фінансової звітності.

Отже, приходимо до висновку, що грошові кошти кожного суб'єкта господарювання загалом, і сільськогосподарського підприємства зокрема, виступають головним об'єктом фінансового менеджменту господарства, оскільки сприяє у досягненні стратегічних цілей, а також підвищує ефективність господарювання таких підприємницьких структур.

## РОЗДІЛ 3

### НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

#### 3.1 Оптимізація грошових потоків і напрями удосконалення управління ними на об'єкті дослідження

Ключовою метою кожного суб'єкта господарювання є максимізація дохідності при мінімізації витрат. Це універсальне правило його діяльності вже довгий період часу, відколи почали займатися підприємницькою діяльністю усі бажаючі учасники ринкового середовища. Однак, не усім вдалося витримати ринкову конкуренцію, зберегти виробничий потенціал та розвиватися під дією факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Управління грошовими потоками господарюючих суб'єктів вимагає фахового підходу і ґрунтовних знань особливостей дії фінансово-кредитного механізму в надскладних умовах ведення бізнесової діяльності. З метою належної організації процесу управління грошовими потоками на підприємстві, доцільно спланувати їх рух у всіх сферах функціонування господарства, а також передбачити можливі варіанти оптимізації тимчасово вільних фінансових ресурсів задля раціонального вкладення в інвестиційні проекти чи ефективної їх капіталізації [56, С. 23-27; 57, С. 169-172].

Формування концептуальної моделі задля оптимізації тимчасово вільних грошових засобах слід розпочинати із дослідження особливостей та механізму дії процесу управління матеріальними цінностями. Розробка концептуальної моделі повинна в основу вкладати загальнонаукові принципи і методичні підходи стосовно теоретичних основ й практичного досвіду формування й управління вільними фінансовими ресурсами господарства.

Побудова згаданої вище моделі доцільно розпочати із аналізу існуючих обмежень чи характеристик, які варто брати до уваги. І так, потрібно враховувати різні варіанти можливості тимчасово вільних грошових засобів

конвертуватися у різні форми цінних паперів впродовж визначеного терміну, оскільки планування максимізації прибутку підприємством відбувається у відповідності до кожної частини заощаджень. Далі слід оцінити ймовірний обсяг фінансових ресурсів та грошових еквівалентів задля реалізації запланованих потреб. Також варто обрати оптимальне співвідношення між формами тимчасово вільних грошових засобів, виходячи із курсових різниць, курсу іноземних валют по відношенню до національної грошової одиниці. Це далеко не весь перелік характеристик, за допомогою яких можна оцінити залишок для побудови оптимального варіанту концептуальної моделі управління грошовими потоками підприємства.

Історія економічної думки має ряд моделей ефективної організації процесу формування та управління грошовими потоками, однак відмінними особливостями їх виступають:

- трактування економічної сутності процесу управління грошовими потоками, в основі яких лежить досягнення кінцевої мети – зростання дохідності суб'єкта господарювання;
- математичне відображення сутності процесів формування вхідних та вихідних грошових потоків, а також врахування комплексу обмежень, які доцільно приймати до уваги.

Серед числа відомих дослідників фінансової думки вчені Баранек, Баумоль, Стоун, Міллер-Орра та інші науковці, за результатами досліджень яких сформовані власні підходи стосовно побудови концептуальних моделей оптимізаційного управління грошовими потоками [4, С. 43-51; 9, С. 48-50].

Під оптимізацією грошових потоків слід розуміти обрання такої форми для їх форматування, яка б найбільше підходила для конкретного господарюючого суб'єкта, враховуючи організаційно-правову форму ведення бізнесу. Такий підхід є цілком прийнятним, позаяк врахування особливостей, характеристик та умов ведення операційної (поточної) діяльності підприємством також відіграють немаловажну роль в процесі оптимізації грошових засобів. Серед ключових завдань, які повинні вирішитися в

процесі оптимізації грошових потоків будь-якого господарюючого суб'єкта не залежно від організаційно-правової форми господарювання відносимо:

- здійснення оптимізації через дотримання оптимального співвідношення між вхідними і вихідними грошовими потоками;
- створення умов для зростання обсягів вхідних грошових потоків ніж вихідних, тим самим збільшуючи значення показника – чистого грошового потоку суб'єкта господарювання;
- дотримання часових обмежень і умов в якості сформованого процесу управління грошовими потоками підприємства.

Однак, як відомо, реалізація поставлених завдань лише допоможе врегулювати складну систему управління грошовими потоками, на яку мають прямий чи опосередкований вплив чинники внутрішнього і зовнішнього середовищ. Тому цьому аспекту в прийнятті раціональних й ефективних управлінських рішень має бути приділена особлива увага.

На рис. 3.1 відображено систематизовані фактори внутрішнього та зовнішнього простору. Сукупність цих чинників в залежності від дії на обсяги вхідних і вихідних грошових потоків може вносити певні корективи у збільшенні чи зменшенні їх рівня. На цій основі слід дотримуватися оптимальних обсягів грошових потоків, що збалансує їх у визначеному періоді і стане наріжним каменем у побудові оптимальної їх структури.

Не даремно автором кваліфікаційної роботи підкреслено важливість забезпечення оптимального співвідношення між вхідними й вихідними грошовими потоками бізнес-одиниці.

Дефіцит і профіцит при формуванні грошових потоків є небажаними у діяльності господарства, бо тягнуть за собою ряд наслідків. Нестача вхідних грошових потоків у порівнянні із вихідними – негативне явище, бо тягне за собою в підсумку такі подальші негативні обставини. А саме: знижують показники ліквідності і платоспроможності господарства, створюють умови прострочення виплати заробітної плати працівникам, виникає зростання простроченої кредиторської заборгованості стосовно придбання

сировинної і матеріальної бази для безперервного виробництва продукції господарством, збільшує тривалість виробничого й фінансового циклів, збільшуються суми простроченої заборгованості, які не ліквідовані по банківських кредитах тощо.



**Рис. 3.1. Систематизація ключових чинників, дія яких спрямовується на процес формування грошових потоків господарюючого суб'єкта [21, С. 89-94; 48, С. 211-220]**

Тобто доволі немалий ряд негативних наслідків може виявитися у господарстві, яке не знає або не вчасно реагує на структурні зміни у балансі вхідних й вихідних грошових потоків. І в кінцевому результаті такі явища не минають безслідно чи здійснюють окремий вплив на вид діяльності, проте

підприємство- єдиний механізм – економічний, фінансовий, організаційний і ін., де функціонування одного структурного елемента його діяльності взаємопов'язане чи є основою задля функціонування іншої складової. Тому не можна допустити зниження ефективності діяльності господарюючого суб'єкта через упущення у відстеженні впливу факторів внутрішнього й зовнішнього середовищ на кінцеві результати його функціонування.

Надлишковий грошовий потік – теж не зовсім позитивне явище з економічної точки зору. Їх поява зумовлює відсутність реальної оцінки наявних фінансових ресурсів, оскільки вони не залучені у виробничому чи інвестиційному процесі. За таких обставин важко оцінити вартість наявних фінансових ресурсів, оскільки ряд факторів впливають на їх знецінення: інфляційні процеси, можливість приносити дохід від участі у інвестиційних проєктах чи вкладеннях тощо. Перелічені обставини в кінцевому результаті знижують ефективність функціонування активів господарюючого суб'єкта, а також мають негативний вплив на розмір власного капіталу.

На цій основі приходимо до висновку, що в процесі формування та управління грошовими потоками дуже важливо притримуватися балансу згаданого процесу задля росту і розвитку бізнес-одиниці.

Грошові засоби відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні кожного господарства. За їх допомогою можна забезпечувати збалансування між обсягом чистого оборотного капіталу, яке є у розпорядженні підприємства, а також формувати оптимальний рівень, який має бути задля виконання певних функцій та зобов'язань (потреба у обігових коштах). Господарствам необхідно мати достатню суму обігових грошових засобів, позаяк треба вчасно і у повному обсязі розраховуватися за своїми поточними та довгостроковими зобов'язаннями.

Зі слів Марича П.М., наявність на підприємстві обігових коштів у достатній мірі є запорукою нарощення активів, підвищення рівня рентабельності, ліквідності і, як результат, забезпечення фінансової рівноваги і платоспроможності [29, С. 67]. Відомий дослідник переконаний,

що збалансування обсягу оборотного капіталу у господарстві можна досягти через детальний аналіз грошових засобів, розрахунок сум їх надлишку чи нестачі, а також вживання превентивних заходів задля врівноваження та оптимізації грошових потоків господарюючого суб'єкта [29, С. 68].

При оптимізації грошових потоків слід звертати увагу на сформовані обсяги вхідних та вихідних грошових потоків, а саме: позитивний чи негативний грошовий потік, розрахована сума чистого грошового потоку, надлишок грошових засобів.

За твердженням Крамаренко Г. О., процес оптимізації й збалансування грошових потоків розпочинається із пошуку й реалізації додаткових резервів. Їх виявлення допоможе господарству позбутися прямої чи опосередкованої залежності від зовнішніх надходжень, сприятиме синхронному витрачання ресурсів за вказаними обсягами та й відповідно встановленому часовому проміжку, дозволить наростити обсяг і якість чистого грошового потоку, тим самим виникне додаткова можливість задля посилення впливу на виробничо-фінансовий цикл господарюючого суб'єкта [25 С. 189-193].

На рис. 3.2 автором кваліфікаційної роботи узагальнено напрями поточного регулювання грошовими потоками на підприємстві. Слід відмітити, що виокремлені напрями висвітлюють сфери впливу фінансових менеджерів в процесі управління грошовими потоками їх господарства.

У підсумку, можемо сказати, що фахове управління грошовими потоками на якісному рівні забезпечується найоптимальнішими прийнятими фінансовими рішеннями вузьким колом спеціалістів по управління вхідних і вихідних грошових потоків. Саме їм під силу врахувати дію певних факторів внутрішнього й зовнішнього простору, оскільки такі тенденції можуть мати вирішальний вплив на недоотримання запланованого обсягу чистого грошового потоку господарюючого суб'єкта.

Важливість прийняття відповідних рішень також зумовлює якість сформованого кінцевого результату функціонування господарства від усіх

видів його діяльності, тобто неможливо недооцінювати фаховість працівників підприємства у досягненні головної його мети.

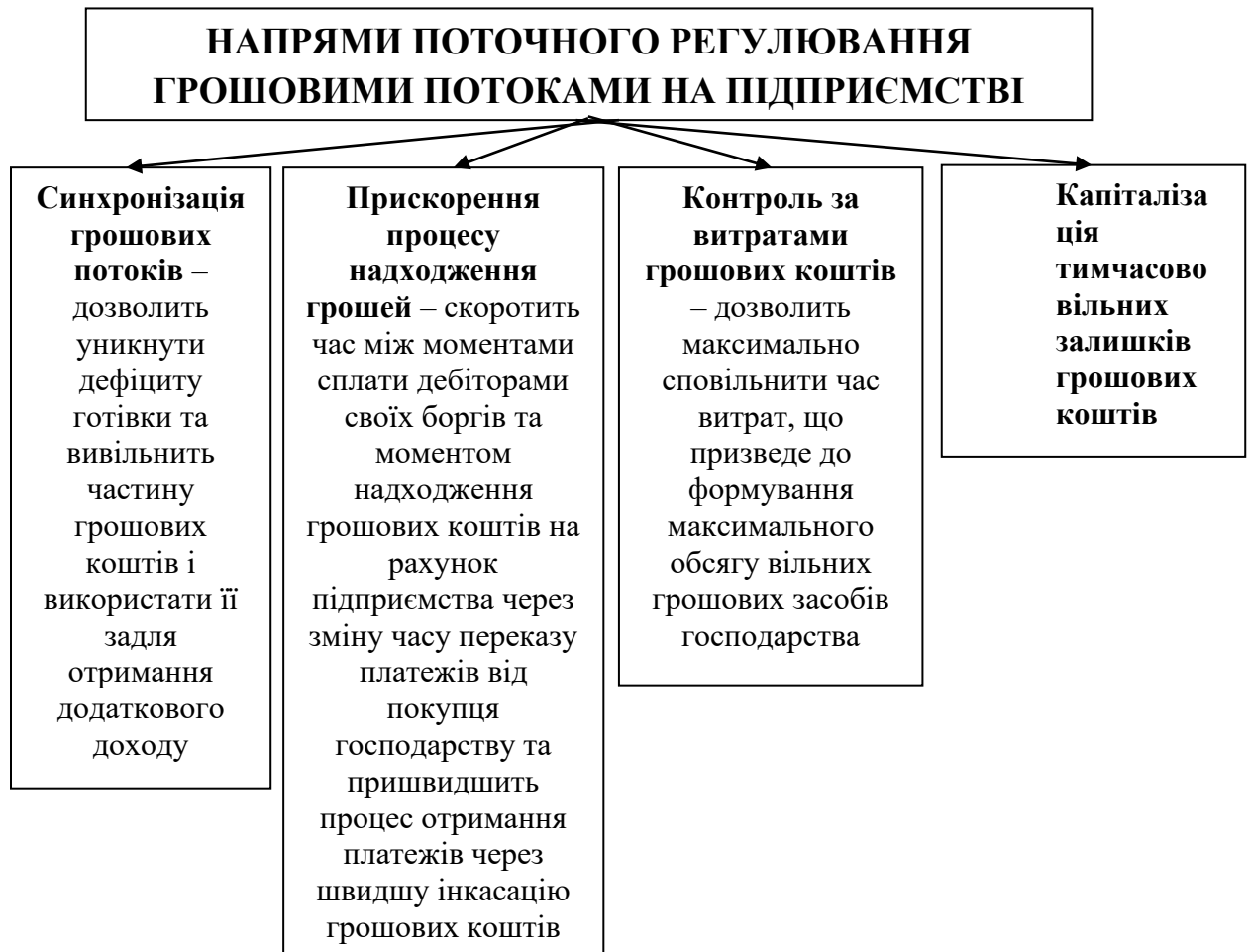


Рис. 3.2 Напрями поточного регулювання грошовими потоками на підприємстві [16, С. 540]

Процес управління грошовими потоками господарюючого суб'єкта покликаний сформуванню фінансову рівновагу задля поточного і стратегічного його розвитку, систематизувати і налагодити операційний (виробничий) процес, поступово зменшувати питому вагу залучених фінансових ресурсів у структурі власного капіталу, сприяти пришвидшенню обіговості грошових засобів (зменшити їх термін окупності), періодично моніторити результати аналізу фінансового стану господарства в частині оцінки ліквідності та платоспроможності господарства, а відтак визначити «слабкі сторони». Для підсилення ролі і значущості якісного процесу управління грошовими потоками відзначимо, що він, за влагодженої дії усіх його структурних



елементів, може знизити ризик неплатоспроможності повної чи часткової в коротко- і довгостроковій перспективі, а також оптимізувати прибуток – капіталізувати тимчасово вільні фінансові ресурси. Забезпечити виконання цих умов дозволить на належному рівні суб'єкту господарювання здійснювати поточну діяльність і досягати стратегічних цілей у перспективі.

Відомі дослідники питань управління грошовими потоками виокремлюють 3 групи методів, що сприяють оптимізації вхідних й вихідних грошових потоків. Отож, перша група налічує методи оптимізації за обсягами, до другої групи ввійшли методи оптимізації в часовому проміжку, а третю групу сформували інструменти методики максимізації чистого грошового потоку.

Безумовно, на найбільшу увагу заслуговують методи третьої групи - методи оптимізації грошового потоку. Як відомо, грошовий потік може бути позитивним і негативним, тому методи цієї групи мають різне функціональне призначення у процесі управління вхідними та вихідними грошовими потоками господарства.

Процес оптимізації вхідних і вихідних грошових потоків повинен будуватися на основі виведення балансу між ними у відповідному часовому проміжку часу. Такий підхід може бути зреалізованим через використання елементів синхронізації та вирівнювання, оскільки забезпечить відсутність строкатості у розрахунку показників ліквідності й платоспроможності через усунення диспропорції у надходженнях господарства, тим самим усуне розрив курсових різниць впродовж року. При цьому суб'єкт господарювання зможе мінімізувати диспропорцію в обсягах планових надходжень, не впливаючи на виконання підприємством свої поточних й довгострокових зобов'язань, а сезонність виробничого процесу не стане основною проблемою у формуванні позитивного грошового потоку.

На завершення висвітлення основ оптимізації грошових потоків згадаємо про створення максимально сприятливих умов задля збільшення обсягу чистого грошового потоку у господарстві. Його необхідність не

можна не дооцінювати, оскільки ряд головних показників діяльності господарства виконуються через його достатній рівень та створює умови задля економічного та фінансового розвитку. Зростання обсягу чистого грошового потоку бізнес-одиниці стає можливим через оптимізацію структури витрат в частині зменшення обсягу змінних й постійних витрат, помірне податкове навантаження, розрахунок амортизаційних відрахувань методом визначення прискореної амортизації основних фондів, мінімізація періоду нарахування амортизації для тих матеріальних активів, які використовуються у виробничому процесі, списання і вилучення (продаж) основних засобів й нематеріальних активів, які неможливо використовувати у операційній діяльності господарства тощо [29, С. 244].

Таким чином, запропоновані напрями оптимізації вхідних і вихідних грошових потоків для суб'єктів господарювання можуть використовуватися спеціалістами фінансово-планового відділу підприємств при формуванні ряду планів та прогнозів, а також використанні грошових засобів як у поточній, так і стратегічній діяльності.

Формування оптимального рівня чистого грошового потоку вимагає багато теоретичних знань, практичного досвіду та вміння аналізувати ситуації, які стали вирішальними у забезпеченні зростання показників діяльності господарства при мінімізації понесених втрат господарством. Тому зрозумілим є той факт, що управління підприємства криється в площині «прибутковість- ризиковість». На цій основі доцільно адміністративному апарату і фінансовим менеджерам господарства запроваджувати технологічні новинки задля підвищення якості процесу управління та апробувати елементи раціонального планування, бюджетування, прогнозування, контролінгу, моніторингу, що забезпечить зростання обсягу чистого грошового потоку

Також доцільно використовувати у роботі напрацювання стосовно розробки методики оперативного управління високоліквідними оборотними активами господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм

ведення підприємницької діяльності. Не менш важливо здійснювати оперативне фінансове планування на підприємстві - необхідно скласти консолідований бюджет, річний фінансовий план, платіжний календар баланс грошових надходжень, що забезпечить оперативність ц прийнятті відповідних фінансових та управлінських рішень та сприятиме зростанню ефективності роботи фінансово-планового відділу господарства [6, С. 150-152].

Доцільно консолідувати усі види планування грошових потоків господарюючого суб'єкта в єдиний напрям і невід'ємний елемент фінансового механізму, реалізація якого допоможе налагодити рух грошових потоків у господарстві. На ці основі можливим буде вирішення тактичних і стратегічних завдань господарства у чітко визначеному часовому проміжку.

Таким чином, раціональне і ефективне управління грошовими потоками господарюючого суб'єкта забезпечується періодичністю надходжень і витрат й фаховістю у використанні наявних у господарстві фінансових ресурсів.

### **3.2 Резерви підвищення рівня капіталізації досліджуваного господарства**

В сучасному розумінні економічної категорії «капіталізація» виступає безперервний і системний процес діяльності господарства, в результаті якого є можливість тимчасово вільні фінансові ресурси накопичувати з метою подальшого залучення у виробничий процес для простого чи розширеного відтворення, вкладення в інвестиційні проекти чи інший напрям розподілу. Капіталізація як процес є багатоплановим і різностороннім явищем, бо застосовувалася в різний період різними суб'єктами фінансових відносин у різноманітних формах подальшого прояву. Сьогодні, коли доступним є різноманітний інвентар цифрових та технологічних інноваційних підходів та методів їх апробації для бізнесового середовища, головне призначення

капіталізації проявляється у накопичення обсягів виробництва промислових масштабів. Такий механізм доцільно використовувати задля фінансово-економічного зростання суб'єктів ведення бізнесу через застосування інновацій економічного процесу, вдосконалення фінансового механізму в розрізі складових його реалізації стосовно управління конкурентним потенціалом господарств, а також зростання рівня капіталізації фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів. Таким чином, схилиємося до думки, що капіталізація може виступати інструментом поділу й використання частини чистого прибутку господарства, який може спрямовуватися задля створення сприятливих умов розвитку та процвітання такої бізнес-одиниці, а також вартістю обсягу активів підприємства чи узагальненою сумою акціонерного капіталу господарства тощо.

Маючи сформований належний рівень капіталізації фінансових ресурсів, господарство вільно може розвиватися, тим самим створивши основу для подальшого економічного зростання в наступних періодах. Така «фінансова подушка» у формі накопичених фінансових ресурсів допоможе функціонувати в умовах відкритого ринку та дії глобалізаційних процесів й виступає додатковою можливістю збільшення вартості капіталу на основі зростання ефективності ведення підприємництва та реалізації фінансово-економічного потенціалу.

Із змінами у виборі новітніх підходів для вдосконалення виробничого процесу, перед підприємством, яке прагне здійснювати свою діяльність через використання технологічного прогресу, стоїть вибір якими інструментами фінансово-економічного механізму краще скористатися, щоб сприяти власному інноваційному розвитку та розвитку економіки країни загалом. На цій основі доцільно звернути увагу на особливості ефективності управління ресурсами господарства. Це важливо, тим більше, коли відбувається перехід до оновленого виробничого процесу за сучасними світовими технологіями. Потрібно обирати найоптимальніші варіанти для збільшення резервів фінансових ресурсів з метою подальшого нарощення обсягів

конкуентоспроможності власних виробничих потужностей господарства, а відтак і зростання виробництва основної і додаткової продукції. Використання такого інструменту фінансового механізму нагромадження ресурсного потенціалу підприємства допоможе цілеспрямовано імплементувати економічні інтереси в інноваційних проектах.

Опрацювавши ряд видань наукової літератури економічного спрямування, необхідним стає виокремлення сукупності чинників, дія яких спрямована на сучасні виробничі системи. До них належить:

- зменшення періоду виробничого періоду товарів, робіт та послуг, а відтак і періодична зміна виробничих локацій;
- динамічність у виникненні та розвитку інноватизаційних складових економіки, що дозволяє скоротити терміни виробництва та реалізації продукції;
- прогресивний розвиток трудового капіталу, комунікаційно-інформаційних технологій і їх застосування у процесі виробництва продукції та управлінській діяльності підприємства;
- перевага надається інтенсивним факторам впливу на виробничий процес, а екстенсивні – менш затребувані в операційній діяльності господарюючих суб'єктів;
- розвиток економічних законів і принципів відбувається в глобальному світовому просторі з метою подальшої апробації його законів для конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробництва [систематизовано автором роботи на основі 1, С. 22-25; 4, С.64-71; 5, С.1 44].

Сьогодні є необхідність здійснювати процес управління розвитком підприємства в умовах високого рівня конкуренції із врахуванням раціональності у використанні наявних фінансових ресурсів, однак для утвердження себе в ринкових умовах ведення бізнесу, сучасним бізнес-єдиницям потрібно ще й зосереджуватися на реалізації проектів інноватики [46, С. 124-125]. Сьогодні не достатнім є створення відповідних умов економічної та фінансової стійкості чи ліквідності господарства, а потрібно

ще дбати про інноваційний розвиток такого підприємства, а це є можливим лише з достатнім рівнем капіталізації фінансових ресурсів. Таке розуміння має прийти через розуміння необхідності нарощення обсягів виробництва, тим самим збільшуючи рівень капіталізації наявних грошових коштів підприємства [53, С. 239-245].

У процесі реалізації основ капіталізації фінансових ресурсів господарства, передусім, слід звертати увагу на управлінський аспект її забезпечення. Управління капіталізацією наявних фінансових ресурсів сприяє розвитку інноватики у господарстві, а відтак, і відіграє не останню роль у загальній системі управління його інформаційним середовищем. В процесі управління інноваційним розвитком господарюючого суб'єкта доцільно поєднувати використання фінансових, операційних, трудових і ін. ресурсів з метою забезпечення належної імплементації основ технологічного процесу та цифровізації економіки. Також доцільно вирішення цього питання перенести в площину інтеграції ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання за допомогою кластеризації, яка сприятиме капіталізації його фінансових ресурсів. До особливостей кластерних утворень слід зарахувати те, що:

- взаємозв'язок між суб'єктами кластерів в частині виробництва продукції високої якості, яка б могла вільно конкурувати у внутрішньому й зовнішньому середовищах;
- дає можливість зосередити виробничі потужності багатьох учасників таких утворень на невеликій за обсягом території, а це, в свою чергу, розширює ряд переваг кожного з них;
- наявність добросовісної конкуренції між усіма суб'єктами кластерних новоутворень;
- дозволяє оперативно ділитися досвідом діяльності передових господарств кластерного утворення й поширювати інформацію для того, щоб інші переймали прогресивний досвід;
- сприяє залученню до конкретного кластерного об'єднання не лише суб'єктів малого та середнього бізнесу, але й господарство з

прогресивною динамікою росту і розвитку, діяльність яких впливає на зміни внутрішнього та зовнішнього ринку і ін.

Синергетичний ефект кластерних утворень об'єднує підприємства через швидкий доступ до інформаційних ресурсів, зростання якості комунікації, професійних і фахових ознак ведення підприємницької діяльності, використання прогресивних технологій у виробничому та фінансовому просторах. Сильною стороною такого утворення виступає взаємозв'язок із усіма його учасниками в умовах справедливої конкуренції, а це дає змогу зосереджувати економічний і фінансовий потенціал та будувати взаємодоповнюючі структурні елементи з метою подальшого розвитку такого кластеру. Такий підхід сприяє трансформації фінансово-економічних ресурсів у інноваційні товари, роботи чи послуги і, як результат, призведе до зміцнення стратегії розвитку господарств такого об'єднання, стимулюватиме підвищення конкуренції між структурними одиницями кластеру та галузі. Серед переваг капіталізації фінансових ресурсів підприємства в частині кластерних новоутворень можна виокремити, які відображені на рис. 3.6.

Економічний ефект від капіталізації фінансових ресурсів у формі кластерних структурних елементів може бути сформованим на основі отриманих знань та набутого практичного досвіду про внутрішній і зовнішній ринок, а також конкурентні переваги на недоліки кожного з них. Також важливу роль в цьому процесі відводиться створенням мотиваційних важелів для покращення якості трудових ресурсів бізнес-одиниць кластерного утворення.

Отже, схилиємося до думки, що умови функціонування кластерних утворень ставлять перед собою інноваційний розвиток кожного учасника такого об'єднання.

Оскільки такі господарюючі суб'єкти вимагають належної віддачі від працівників господарств, постійним моніторингом розвитку та змінами внутрішнього і зовнішнього середовищ з метою посилення своїх «сильних сторін» у «боротьбі» з конкурентами, віддають перевагу створенню

сприятливих умов для подальшої капіталізації фінансових ресурсів у інтегрованих кластерних утвореннях.



Рис. 3.6 «Сильні сторони» капіталізації фінансових ресурсів для кластерних утворень [сформульовано автором роботи]

З метою налагодження якісного механізму взаємодії між усіма учасникам фінансових відносин кластерних утворень в частині акумулювання усіх фінансових ресурсів необхідно надавати перевагу ефективним інструментам управління наявними ресурсами, а це, в свою чергу, стане підґрунтям для капіталізації більшого обсягу надходжень господарюючих суб'єктів. Як приклад ефективною такої співпраці є залучення важелів управління державних органів влади в сфері соціального страхування та соціального захисту, оподаткування, бюджетування, кредитування, страхування, фінансово-кредитного забезпечення, банківської системи. Лише



комплексне поєднання інтересів усіх учасників фінансових відносин дозволить оптимізувати рівень капіталізації фінансових ресурсів кластерного об'єднання в питаннях адміністративно-командного управління та регулювання сформованим бізнесовим простором. Використання такого підходу розширить можливості кластерного новоутворення на фінансово-інвестиційних, нормативно-правових та інституційних, соціально-економічних умовах його функціонування й створить сприятливу основу для залучення інвестиційних ресурсів.

Слід відзначити, що в умовах розвитку цифрової економіки та технологічних процесів важлива роль відводиться побудові тісних функціонально-структурних взаємозв'язків кластерних новоутворень з метою підвищення рівня подальшої капіталізації наявних фінансових ресурсів. Використання окремих переваг системного підходу дозволяє виокремити складові ефективної системи таких взаємозв'язків - людський капітал, матеріальне забезпечення та взаємодія між учасниками кластерних утворень та суб'єктами господарювання. Більш детальне відображення схематичної побудови функціонально-структурних взаємозв'язків учасників кластерів відображено на рис 3.7.

На цій основі можемо процес капіталізації фінансових ресурсів підприємств і організацій кластерного об'єднання на прикладі їх побудови у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області побачити через призму узагальнених багаторівневих інституційних явищ і циклів та управлінських підходів, оскільки є віддзеркаленням реалізації структурно-функціональних зав'язків задля розвитку інноваційних процесів у розвитку усіх структурних елементів кластерних новоутворень.

Отже, усі розглянуті вище підходи і методи капіталізації фінансових ресурсів ефективні у сучасних умовах ведення підприємницької діяльності.

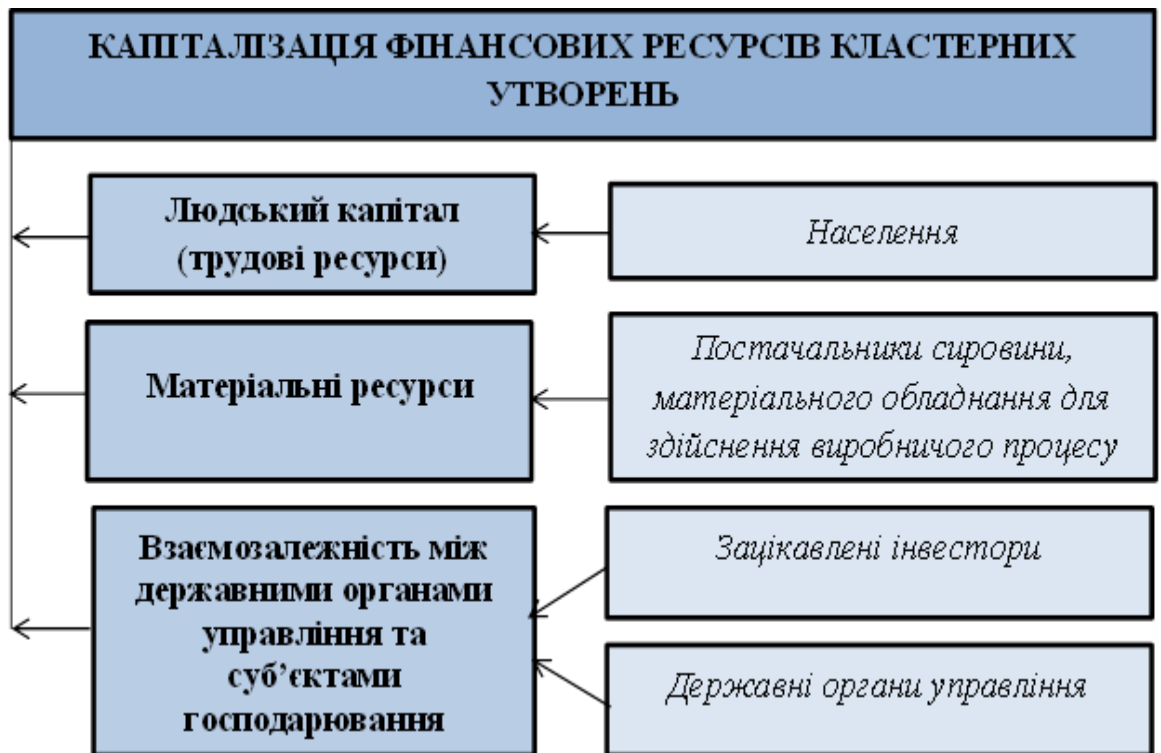


Рис. 3.7 Побудова функціонально-структурного взаємозв'язку суб'єктів кластерних утворень із зростанням капіталізації їх фінансових ресурсів СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області [запропоновано автором роботи]

Більшість має практичне застосування у ряді кластерних утворень і є реальним прикладом для використання для підсилення ринкових позицій, інноваційного розвитку та вдосконалення зростання ефективності управління фінансовими ресурсами господарюючого суб'єкта.

## РОЗДІЛ 4

### АНАЛІЗ СТАНУ ОХОРОНИ ПРАЦІ У СВК ІМ. Л. УКРАЇНКИ ДУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

#### 4.1 Аналіз стану безпеки праці у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області

В досліджуваному сільськогосподарському виробничому кооперативі Дубенського району Рівненської області заходи з охорони праці проводяться у відповідності до Законів України „Про охорону праці”, „Про пожежну безпеку”, „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” [40; 51]. Також у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області наявні Положення про роботу з охорони праці, яке імплементується через формування наказів із переліком відповідальних за охорону праці на виробничих об'єктах, ремонтних бригадах та в цілому на підприємстві.

Об'єктом дослідження всіх умов охорони праці є Відділ охорони праці досліджуваного господарства. Метою управління охорони праці у Відділі є забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності людини під час трудової діяльності.

На всіх підприємствах, в установах, організаціях повинні створюватися безпечні і нешкідливі умови праці. Забезпечення цих умов покладається на керівника організації або уповноважений ним орган.

Система управління охороною праці Відділу розроблялася з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробничого кооперативу операційної діяльності і вписуються в існуючу структуру й схему управління підприємствами у цілому, де органи (суб'єкти) управління діяльністю одночасно є органами (суб'єктами) управління охорони праці.

Закон України „Про охорону праці” прийнято Верховною Радою України 14 жовтня 1992 року (із змінами і доповненням, чинний). Він

визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи і організації або уповноваженим органом і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні [14, С.78-84].

Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці [43, С. 89].

В організації охорони праці у Відділі беруть участь керівник господарства, головний спеціаліст, керівники виробничих дільниць, окремих підрозділів, що певним чином впливають на організацію охорони праці у господарстві.

Керівник орган повинен впроваджувати сучасні засоби техніки безпеки, які запобігають виробничому травматизмові, і забезпечувати санітарно-гігієнічні умови, що запобігають виникненню професійних захворювань працівників. Керівник не має права вимагати від працівника виконання роботи, поєднаної з явною небезпекою для життя, а також в умовах, що не відповідають законодавству про охорону праці. Працівник має право відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або людей, які його оточують, і навколишнього середовища [12, С.122-125].

У Відділі систематично проводиться інструктаж (навчання) працівників з питань охорони праці, протипожежної охорони. Трудові колективи обговорюють і схвалюють комплексні плани поліпшення умов, охорони праці та санітарно-оздоровчих заходів і контролюють виконання цих планів. Жоден цех, дільниця, виробництво не можуть бути прийнятті і

введенні в експлуатацію, якщо на них не створено безпечних і нешкідливих умов праці.

Введення в експлуатацію нових і реконструйованих об'єктів виробничого та соціально-культурного призначення без дозволу органів державного нагляду за охороною праці забороняється.

Керівник зобов'язаний вживати заходів щодо полегшення і оздоровлення умов праці працівників шляхом впровадження прогресивних технологій, досягнень науки і техніки, засобів механізації та автоматизації виробництва, вимог ергономіки, позитивного дозволу з охорони праці, зниження та усунення запиленості та загазованості повітря у виробничих приміщеннях, зниження інтенсивності шуму, вібрації, випромінювань, тощо [26, С. 167].

Разом з тим на працівників Відділу покладаються певні обов'язки:

- знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, правила поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту.

- додержувати зобов'язань щодо охорони праці, передбачених колективним договором та правилами внутрішнього трудового розпорядку Відділу;

- проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди;

- співпрацювати з керівником Відділу у справі організації безпечних і нешкідливих умов праці, особисто вживати посильних заходів щодо усунення будь-якої виробничої ситуації, яка створює загрозу їх життю чи здоров'ю або людей, які їх оточують, і навколишньому природному середовищу, повідомляти про небезпеку свого безпосереднього керівника або іншу посадову особу [12, С. 59-79].

Постійний контроль за дотриманням працівниками вимог нормативних актів про охорону праці покладається на інженера по охороні праці. Трудові колективи через обраних ними уповноважених, професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників контролюють додержання всіма працівниками нормативних актів про охорону праці на підприємствах, в установах, організаціях [18, С. 257].

Керівник Відділу зобов'язаний за свої кошти (чи кошти Відділу) організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

Важливе значення для охорони праці у сільському господарстві має аналіз виробничого травматизму. Аналіз виробничого травматизму потрібен для того, щоб виявити причини виробничих травм та захворювань. Показники виробничого травматизму, підраховані при аналізі, застосовуються також для визначення динаміки їх змін, для порівняння рівня виробничого травматизму між окремими дільницями (бригадами), галузями, господарствами. Тільки завдяки правильно встановленим причинам виробничих травм чи аварій вдається найбільш точно вжити заходів щодо їх запобігання [12, С. 118].

Показник частоти травматизму  $P_{\text{ч}}$  – це відношення кількості потерпілих  $P_1$  до середньоспискового числа робітників  $P_{\text{р}}$  за звітний період, в розрахунку на тисячу працівників [12, С. 126-134]:

$$P_{\text{ч}} = 1000P_1 / P_{\text{р}} \quad (4.1)$$

Показник тяжкості травматизму  $P_{\text{т}}$  характеризує середню тривалість тимчасової непрацездатності потерпілих:

$$P_{\text{т}} = D_{\text{н}} / P_2 \quad (4.2)$$

де  $D_H$  – кількість людино-днів непрацездатності у всіх потерпілих за звітний період;

$P_2$  – кількість потерпілих з втратою працездатності без врахування загиблих.

Показник втрат робочого часу на 1000 робітників за визначений період (рік) більш повно характеризує стан травматизму в досліджуваних господарствах. Він визначається за формулою:

$$P_H = P_C * P_T = D_H / P_P * 1000. \quad (4.3)$$

Основні показники з охорони праці подано в таблиці 4.1

Аналізуючи стан охорони праці варто зазначити, що рівень травматизму потребує покращення як у фінансовому напрямі та і у підвищенні виробничої дисципліни з боку працівників. Показник частоти травматизму знижується, показник тяжкості зростає впродовж аналізованого періоду, що свідчить про підвищений рівень травматизму.

Таблиця 4.1 – Основні показники з охорони праці у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області 2019-2021 рр.

Показники	Ум. познач	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2019 р., %
Середньоспискове число працюючих осіб.	ПР	152	165	154	101,3
Фактично витрачено чистого прибутку на одного працюючого, грн	АФ	35,1	41,5	38,7	110,2
Витрати протипожежні, грн	ПВ	2100	2500	2500	119,0
Кількість нещасних випадків, травм	Т	3	7	4	133,3
Кількість днів непрацездатності через травми	ДН	42	61	59	140,4
Показник частоти травматизму	Пч	19,3	15,9	17,1	88,6
Показник тяжкості травматизму	Пт	8,9	7	8	89,8
Показник втрат (непрацездатності)	Пв	87,08	86,13	85,22	97,8

Показник важкості травм знижується аналогічно, що вказує на незначну важкість травмувань. Стан виробничих захворювань не аналізуємо, оскільки він є невисокого рівня у досліджуваному кооперативі.

#### **4.2 Планування заходів з покращення умов та безпеки праці у досліджуваному підприємстві**

До заходів щодо поліпшення умов праці належать всі види діяльності, спрямовані на попередження, нейтралізацію або зменшення негативної дії шкідливих і небезпечних виробничих факторів на працівників.

У щорічному фінансовому плануванні потрібно виділяти кошти на охорону праці, зокрема для зменшення кількості робочих місць із небезпечними та шкідливими умовами праці з метою запобігання нещасних випадків, захворювань та поліпшення умов праці, що у кінцевому результаті підвищує ефективність виробництва.

Заходи щодо поліпшення умов праці здійснюються з метою створення безпечних умов праці шляхом доведення до нормативного рівня показників виробничого середовища за елементами умов праці; захисту працівників від дії небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

До показників ефективності заходів щодо поліпшення умов праці належать:

а) Зміни стану умов праці: зміна кількості засобів виробництва, приведених у відповідність до вимог стандартів безпеки праці; поліпшення санітарно-гігієнічних показників тощо.

б) Соціальні результати заходів: збільшення кількості робочих місць, що відповідають нормативним вимогам; зниження рівня виробничого травматизму тощо.

в) Економічні результати заходів щодо поліпшення умов праці виражаються у вигляді економії за рахунок зменшення збитків внаслідок аварій, нещасних випадків і професійних захворювань у економіці в цілому



та на кожному підприємстві. При цьому враховують кількість днів непрацездатності за травматизмом і відповідно захворюванням [49, С. 78-89].

У СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області спостерігається незначне виділення коштів на охорону праці, а це, в свою чергу, не може забезпечити суттєвого покращення стану охорони праці.

Із проведених у таблиці 4.2 розрахунків, бачимо, що на покращення умов охорони праці потрібно виділити 880,1 тис.грн. Джерелами фінансування даних заходів будуть власні чи залучені кошти досліджуваного підприємства.

Таблиця 4.2 – Заходи з охорони праці та витрати коштів СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр.

Зміст заходів	Вартість праці, тис. грн	Строки виконання заходів	Відповідальний за виконання заходів
а) придбання засобів індивідуального захисту	116,2	протягом року	керівник
б) покращення протипожежної безпеки	132,5	протягом року	керівник
в) впровадження елементів нової технології	631,4	протягом року	керівник
Виділено або використано коштів	880,1	протягом року	керівник

Додатковими джерелами фінансування заходів щодо поліпшення умов праці в СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області можуть бути: власні кошти господарств, фінансові ресурси від продажу акцій, кредити, бюджетні кошти держави, благодійні внески тощо.

### 4.3 Економічна ефективність заходів з поліпшення охорони праці та їх фінансування

У результаті реалізації заходів з охорони праці створюється певний соціальний і економічний ефект, який виражається: з одного боку підвищенням продуктивності праці, збільшенням обсягу випуску продукції за рахунок повного використання номінального фонду робочого часу і основних виробничих фондів; з іншого - зниженням матеріальних затрат внаслідок травматизму і захворювань за рахунок зниження оплати листків непрацездатності.

Для оцінки ефективності заходів з покращання умов і охорони праці потрібно порівняти наслідки травматизму у грошовому виразі, а також затрати на ці заходи до і після їх впровадження.

Загальні матеріальні витрати внаслідок травматизму і захворювань визначають за формулою [49, С. 133]:

$$M_3 = P_T + P_{л}, \quad (4.4)$$

де  $M_3$  - загальні матеріальні витрати, грн.;

$P_T$  - матеріальні наслідки травматизму, грн.;

$P_{л}$  - матеріальні наслідки захворювань, пов'язані з несприятливими умовами праці, грн.

До основних елементів, які складають матеріальні наслідки травматизму ( $P_T$ ), відносять:

- виплати за листками непрацездатності в результаті травматизму, грн. ( $P_1$ );

- вартість невиробленої продукції в результаті нещасних випадків, грн. ( $P_2$ );

- інші матеріальні витрати, грн. ( $P_3$ ), які включають затрати на утримання стаціонарних і лікування амбулаторних хворих, доплати при тимчасовому переведенні потерпілих на легшу роботу, допомогу членам

сімей потерпілих, затрати на підготовку кадрів на місце тих, що вибули через травми [49, С. 135].

Для отримання початкових даних складають таблицю показників.

Згідно з дослідженнями проведеними під керівництвом академіка А.М. Гржегоржевського, було встановлено, що інші матеріальні витрати в результаті травматизму можна обчислити, увівши коефіцієнт 1,5. Тому формулу для визначення матеріальних показників травматизму можна написати у вигляді [23, С. 136]:

$$P_T = 1,5 (P_1 + P_2). \quad (4.5)$$

Таблиця 4.3 – Показники матеріальних наслідків травматизму у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області, 2021 р.

Показник	Значення показника
Затрати праці в результаті виробничого травматизму, дні	35
Середньоденна заробітна плата одного працівника, грн.	234
Витрати на оплату лікарняних листків, грн.	7870
Середньоденна вартість виробітку одного працівника, грн.	512
Вартість недоданої продукції у результаті виробничого травматизму, грн.	18240

Втрати робочого часу внаслідок як виробничого травматизму, так і в результаті захворювань після впровадження заходів на охорону праці за статистичними даними зменшуються орієнтовно на 25 %.

Таким чином, матеріальні витрати ( $P_{T25}$ ) в результаті впровадження типових заходів на охорону праці порівняно з існуючими ( $P_{Td}$ ) будуть меншими на відповідну суму [18, С. 69-71].

Матеріальні витрати в результаті захворювань визначають за формулою:

$$P_L = 0,25 (Z_{CP} \cdot P_{P,дн.} + V_d \cdot P_{P,дн.}), \quad (4.6)$$

де 0,25 - коефіцієнт, який враховує питому вагу затрат праці, пов'язаних з несприятливими умовами праці в загальній вартості втрат через захворювання;

$Z_{\text{CP}}$  - середня оплата листів непрацевдатності за день, грн.;

$\text{Pr}_{\text{дн}}$  - число робочих днів, втрачених в результаті захворювань, днів;

$V_{\text{д}}$  – середньоденна вартість виробітку одного працівника, грн.

Для отримання початкових даних стосовно захворювань складають таблицю показників [18, С. 73].

Як було зазначено, затрати праці внаслідок захворювань після впровадження типових номенклатурних заходів на охорону праці зменшуються приблизно на 25 %.

Таблиця 4.4 – Показники матеріальних наслідків у результаті захворювань, пов'язаних із несприятливими умовами праці у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області, 2021 р.

Показник	Значення показника
Затрати праці в результаті захворювань, дні	24
Середньоденна зарплата одного працівника, грн.	234
Затрати на оплату лікарняних листків, грн.	8000
Середньоденна вартість виробітку одного працівника, грн.	512
Вартість недоданої продукції у результаті захворювання, грн.	9904

Економічний ефект заходів з покращання умов праці можна визначити за формулою:

$$E = \text{П}_{\text{д}} + \text{С}_{\text{л}} - \text{К}, \quad (4.7)$$

де  $\text{П}_{\text{д}}$  - додаткова продукція, випущена в результаті зниження виробничого травматизму і захворюваності, грн.;

$\text{С}_{\text{л}}$  - кошти, зекономлені на оплату лікарняних листків у результаті зниження виробничого травматизму і захворюваності, грн.;

$\text{К}$  - сума коштів, затрачених на заходи щодо попередження нещасних випадків і захворювань у фірмі, грн. [23, С. 135]

Величина  $K$  складається із суми витрат на протипожежні заходи, спецодяг, спеціальне харчування та інші витрати, пов'язані із заходами з покращання умов праці та іншими заходами з охорони праці.

Окупність вкладень ( $C$ , років) можна визначити за формулою [23, С. 135]:

$$C = K / E \quad (4.8)$$

Загальний стан охорони праці у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області можна вважати задовільним. Існуючий рівень травматизму та професійних захворювань при незначному фінансуванні заходів з охорони праці вказують на малоефективну організацію робіт щодо забезпечення відповідного рівня техніки безпеки, виробничої санітарії та пожежної безпеки на робочих місцях.

Таблиця 4.5 – Економічна ефективність заходів з покращання охорони праці у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області, 2021 р.

Показники	Значення
Затрати праці в результаті виробничого травматизму і захворювань, дні	59
Затрати на оплату лікарняних листів	15870
Вартість недоданої продукції, грн.	28144
Матеріальні витрати в результаті захворювань і виробничого травматизму, грн.	37815
Економічна ефективність від впровадження заходів щодо покращання умов праці, грн.	18112
Сума коштів для покращання умов охорони праці, грн.	18640
Термін окупності вкладених капіталовкладень, роки	1,2

Отже, стан охорони праці в СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області можна вважати задовільним. На майбутнє слід збільшувати фінансування витрат на охорони праці, покращувати стан охорони праці за рахунок наявних у СВК ім. Лесі Українки Дубенського

району Рівненської області засобів, забезпечувати на належному рівні трудову дисципліну.

#### **4.4 Безпека в надзвичайних ситуаціях**

Актуальність проблеми забезпечення природно-техногенної безпеки населення і території зумовлена тенденціями зростання втрат людей внаслідок дії небезпечних природних явищ, промислових аварій і катастроф. Ризик надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру невпинно зростає [18, С. 119].

Система захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій (НС) в Україні, здійснюються відповідно до Кодексу Цивільного Захисту України.

До ймовірних природних надзвичайних ситуацій на території господарств слід віднести урагани, грози, затоплення, снігові заметілі тощо, до техногенних – аварії на фермах, електричному господарстві, аварії пов'язані із витіканням хімічних речовин, паливно-мастильних матеріалів, викиди небезпечних підприємств тощо [14, С. 65 51].

Тому організація життєзабезпечення населення в разі виникнення надзвичайної ситуації є одним з основних завдань цивільного захисту України. Заходи життєзабезпечення здійснюються центральними та місцевими органами державної виконавчої влади, структурними підрозділами у їх складі, що безпосередньо відповідають за захист населення, адміністраціями підприємств, установ і організацій з метою задоволення життєвих потреб громадян, які потерпіли від наслідків НС [43, С. 23-24].

Головними заходами є організація якісного харчування, надання потерпілим житла та забезпечення їх одягом, взуттям й товарами першої необхідності, медичне обслуговування тощо. Організація життєзабезпечення населення в екстремальних умовах є комплекс заходів, спрямованих на створення і підтримання нормальних умов, життя здоров'я і працездатності людей.

Він включає управління діяльністю робітників та службовців, всього населення при загрозі та виникненні НС; захист населення та територій від наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха розробка і своєчасне введення режимів діяльності в умовах радіаційного, хімічного та біологічного зараження; санітарну обробку; знезараження (обеззараження) території, споруд, транспортних засобів, обладнання, сировини, матеріалів і готової продукції; підготовка сил та засобів і ведення рятувальних та інших невідкладних заходів в районах лиха і осередках ураження; забезпечення населення інформацією про характер і рівень небезпеки, порядок поведінки; дії, спрямовані на попередження, запобігання або ослаблення несприятливих для людей екологічних наслідків НС і інші заходи [18, С. 51-53].

Керівники підприємств, установ і організацій є безпосередніми виконавцями заходів, які розробляються завчасно, відображаються в планах цивільного захисту виконуються як в період загрози так і після виникнення НС.

Розглянемо основні види надзвичайних ситуацій, що стосуються безпеки життєдіяльності в надзвичайних умовах на території Відділу охорони праці СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області.

Організація цивільної оборони у СВК ім. Лесі Українки Дубенського району Рівненської області - це те підприємство, які організовані або уповноважені компетентною владою сторони, що знаходиться у конфлікті, виконувати будь-яке з цих завдань і які використовуються виключно для їх виконання.

Основними заходами відвернення паводку є будівництво захисних споруд, підтримання в належному стані меліоративних систем. Для профілактики попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій необхідно розробити детальні плани ліквідації аварій та катастроф, а також плани рятувально-аварійних заходів.

## ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Із розвитком ринкового середовища все більш динамічно відбуваються структурні зміни в економічному процесі налагодження взаємозв'язків із усіма учасниками фінансово-економічних відносин. Такий стан розвитку економічного сектору формується під впливом ряду факторів, що мають вагомe значення для забезпечення життєдіяльності всіх господарюючих суб'єктів господарювання не залежно від організаційно-правової форми ведення їх діяльності. Процес формування відкритих конкурентних переваг в розрізі особливостей конкретного економічно-фінансового простору доцільно розглядати як один із головних напрямів розвитку та нарощення обсягів виробництва кожним господарством, оскільки лише такий підхід допоможе дотримуватися принципів побудови «здорової» конкуренції в умовах сьогодення.

Процес управління грошовими потоками складний і вимагає великого багажу теоретичних знань і практичного досвіду у його освоєнні та правильні взаємоузгодженій побудові всіх структурних елементів. Головними інструментами цього процесу слід вважати формування бюджету грошових надходжень (бюджетування), облік руху фінансових ресурсів, оцінка обсягу й структури грошових коштів господарства. Також сюди доцільно віднести і управлінські аспекти організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Вхідні й вихідні грошові потоки формують загальну структуру надходжень господарства, позаяк і визначають вектор руху та подальший його розвиток.

Управління фінансовими ресурсами загалом, і управління грошовими потоками, зокрема, слід віднести до ключових елементів у системі управління суб'єктом ведення підприємницької діяльності. Фінансовий менеджмент, головним завданням якого виступає раціональне управління наявними грошовими потоками з як найефективнішими результатами участі у операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності, повинен досягти



запланованих цілей та сприяти зростанню прибутковості господарства, при цьому мінімізуючи витрати на всіх стадіях виробничої його діяльності.

На підставі здійснених досліджень кваліфікаційної роботи автором підведено певні висновки.

1. Проаналізувавши дані фінансової звітності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за 2019-2021 рр., констатуємо, що грошові надходження підприємства мали тенденцію до зростання і в підсумку їх обсяг зріс на 23379 тис. грн або 37,6%. Таке зростання загального обсягу фінансових ресурсів господарства обумовлюється позитивними змінами у структурі оборотних і необоротних матеріальних ресурсів загалом у досліджуваному періоді. Слід відмітити, що найбільш позитивні зміни відбулися у зростанні суми грошових коштів та їх еквівалентів. Так у 2019 р. їх обсяг знаходився на рівні 194 тис. грн, а на кінець звітного періоду – 1577 тис. грн., що у 8,1 рази більше впродовж аналізованого періоду. Такі структурні зміни обґрунтовуються ефективністю прийняття управлінських рішень і нарощенням обсягів виробничих потужностей. Власний капітал досліджуваного підприємства зріс на 67,5%, а це вказує на успіхи в формуванні співвідношення між статтями пасиву балансу господарства, а відтак із збільшенням доходів, якими господарство може вільно розпоряджатися. Так у 2019 р. обсяг власного капіталу був на рівні 23537 тис. грн, а у 2021 р. його розмір становив 39422 тис. грн відповідно.

2. Аналіз ліквідності й платоспроможності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області за 2019-2021 рр. вказує на високу ліквідність його діяльності у досліджуваному періоді. Співвідношення окремих статей балансу підприємства є оптимальним і таким, який дозволяє господарству виконувати покладені на нього функції і завдання.

3. У 2021 р. спостерігається суттєве збільшення грошових надходжень у порівнянні із 2019 р. на 1383 тис. грн. Якщо врахувати те, що їх обсяг у 2020 р. був на рівні 57 тис. грн, то зріст відчутний – у 27,7 рази. Така зміна

обсягу надходжень пов'язана із нарощення обсягів виробництва, збільшенням посівних площ під зерновими та олійними культурами (озима пшениця і соняшник), на які у 2021 р. різко зріс попит, а відтак і зросли обсяги грошових засобів, які поступили на рахунок СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області наприкінці 2021 р.

4. Із результатів аналізу структури надходжень досліджуваного господарства видно, що 98,9% грошових надходжень досліджуване господарство отримувало від господарської діяльності. В надскладні часи 2019-2021 рр. виробництво основної продукції збільшувалося господарством у зросли поступлення на поточні рахунки з 79660 тис. грн у 2019 р. до 214084 тис. грн у 2021 р. або у 2,6 ризи відповідно. Це дуже хороші результати діяльності СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр.

Стосовно фінансової діяльності, від якої з'явилися перші поступлення грошових засобів впродовж аналізованого періоду лише в 2021 р. на суму 2381 тис. грн, відмітимо, що, мабуть, ще доволі низький рівень використання переваг послуг фінансового ринку. Також серед факторів, які стримують аналізу і вивчення процесу користування фінансовими інструментами є прогалини нормативної бази на предмет залучення фінансових надходжень в частині отримання дохідності господарством від участі в різного рівня програм, грантів тощо.

5. Проаналізувавши динаміку витрачання коштів з поточного рахунка СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області спостерігається чітка тенденція до зростання витрат в більше як 3 рази (на 121314 тис. грн) якщо мова йде про загальний обсяг витрат. Якщо проаналізувати окремі структурні елементи витратної частини досліджуваного господарства, то витрати подекуди зросли майже у 5 разів. Аналізуючи далі, розуміємо, що питома вага податкових платежів зменшилася 0,2 п у 2021 р. в порівнянні із 2020 р., однак витрати зросли із 382 тис. грн у 2019 р. до 1675 тис. грн у 2021 р. Також зросли витрати на

оплату праці (у 3,2 рази в 2021 р. у порівнянні із 2021 р.) у зв'язку із зростанням соціальних стандартів по Україні. Єдиним показником, значення якого зменшилося на 20% впродовж аналізованого періоду – це відрахування на соціальні заходи з 830 тис. грн у 2019 р. до 664 тис. грн у 2021 р. відповідно. Хоча зменшення цього показника не суттєво вплинуло на обсяги витратної частини СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області протягом 2019-2021 рр.

Отже, із результатів здійсненого аналізу приходимо до висновку, що у звітному періоді господарство понесло доволі великі витрати, в т. ч. і матеріальні на придбання матеріалів й сировини задля збільшення обсягів виробничих потужностей.

6. При прийнятті ефективних управлінських рішень доцільно враховувати усі нюанси процесу формування структури фінансових ресурсів у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області. У досліджуваному господарстві фінансове планування й прогнозування посідає особливу роль, оскільки допомагає вийти на оптимальний рівень виробництва основного виду продукції із врахуванням усіх «сильних» та «слабких» сторін виробничого процесу і групи факторів внутрішнього і зовнішнього простору. Констатуємо, що у 2019 та 2021 рр. спостерігалася синхронізація й рівномірність у доходах і витратах об'єкта дослідження.

Таким чином, на підставі проведеної загальної фінансово-економічної оцінки у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області впродовж 2019-2021 рр. робимо висновок, що досліджуване господарство фінансово стійке, вчасно і в повній мірі розраховується за своїми зобов'язаннями, робить спроби капіталізувати тимчасово вільні кошти, хоча її обсяг впродовж звітного періоду був дещо обмеженим, планує свою діяльність у наступному періоді та прогнозує інноваційний розвиток у недалекій перспективі.

7. Задля вдосконалення управління грошовими потоками у СВК ім. Л. Українки Дубенського району Рівненської області доцільно

синхронізувати вхідні та вихідні грошові потоки, зменшити обсяги кредиторської заборгованості, підвищувати ліквідність грошових потоків інвестувати в дохідні проекти і ін.

8. Управління капіталізацією наявних фінансових ресурсів сприяє розвитку інноватики у господарстві, а відтак, і відіграє не останню роль у загальній системі управління його інформаційним середовищем. В процесі управління інноваційним розвитком господарюючого суб'єкта доцільно поєднувати використання фінансових, операційних, трудових і ін. ресурсів з метою забезпечення належної імплементації основ технологічного процесу та цифровізації економіки. Також доцільно вирішення цього питання перенести в площину інтеграції ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання за допомогою кластеризації, яка сприятиме капіталізації його фінансових ресурсів.

### Список використаних джерел

1. Ажаман І. А. Жидков О. І. Сутність та структура економічного потенціалу підприємства. Економіка та держава, 2018. № 4. С. 22-25.
2. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств: підручник. 2-ге вид., доповн. К. : Знання-Прес, 2006. 287 с.
3. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств: [навч. посіб. для самот. вивч. дисципліни] 3-тє вид., виправ. і доповн. К.: Знання-Прес. 2009. 300 с.
4. Анчишкин А. И. Прогнозирование роста экономики. Экономика. Москва. 1996. 98 с.
5. Афанасьєв М.В., Білоконенко Г. В. Економічна діагностика: навч. метод. посіб. ВД «ІНЖЕК» Харків. 2007. 296 с.
6. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. Г. Біла. Львів : «Магнолія 2006», 2012. – 383 с.
7. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2007. 58 с.
8. Бобильова А. З. Фінансовий менеджмент. Проблеми і рішення; справа. Академія народного господарства. Полтава. 2016. 336 с.
9. Валентинов В. Л. Теоретичні питання сутності еквівалентності економічних відносин. *Економіка АПК*. 2014. № 8. С. 48–50.
10. Власова Н. О., Круглова О. А., Безгінова Л. І. Фінанси підприємств : підручник. К: Центр навчальної літератури. 2007. 271 с.
11. Гандзюк М. П., Желібо Е. П., Халимовський М. О. Основи охорони праці : підручник. К. : Каравела, 2011. 393 с.
12. Геврик Є. О. Охорона праці : навч. посіб. К. : Ельга, 2009. 280 с.
13. Господарський Кодекс України : № 436-IV від 16.01.03 р. (зі змінами та доповненнями) // [www/infodisk.com.ua](http://www.infodisk.com.ua).
14. Гряник Г. М., Лехман С. Д., Бутко Д. А. Охорона праці: навч. пос. К.: Урожай. 2014. 272с.

15. Деєва Н. М., Дедіко О. І. Фінансовий аналіз: навч. посібн.К. : Центр навчальної літератури. 2007. 328 с.
16. Дем'яненко М. Я. Фінанси сільськогосподарських підприємств : навч. посіб.- К. : ІАЕ. 2010. 604 с.
17. Діючі Програми розвитку галузі АПК Дрогобицького району в 2021 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://drohobych-rda.gov.ua/18/>
18. Жидецький В. Ц., Джигирей В. Ц., Мельников О. В. Основи охорони праці : підручник. 5-те вид., доповн. Л. : Афіша. 2009. 350 с.
19. Ігоніна К.А. Теоретичні аспекти планування грошових потоків підприємств [Текст] *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 17-22.
20. Кізіма А. Я, Кушнірник І. П. Аналіз руху коштів на підприємстві [Текст]. *Фінанси України*. 2012. № 7. С. 23-26.
21. Ковальчук М. І. Економічний аналіз у сільському господарстві : навч. посіб. К. : КНЕУ. 2009. 282 с.
22. Ковальчук Н. О. Концептуальні засади оптимізації структури капіталу вітчизняних підприємств. *Економічний простір* .2017. №117. URL: [file:///Us-ers/natalia/Downloads/ecpros\\_2017\\_117\\_16.pdf](file:///Us-ers/natalia/Downloads/ecpros_2017_117_16.pdf)
23. Коложило Д. М. Охорона праці і економіка: навч. посіб. К.: КНЕУ. 2013. 368 с.
24. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. К. : «Знання». 2013. 394 с.
25. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури. 2009. 224 с.
26. Купчик М. Л., Гандзюк М. П., Степанець І. Ф. Основи охорони праці: підручник. К. : Основа. 2009. 416 с.
27. Курінна О. В. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка*. 2013. Вип. 2. С. 140 - 148.

28. Манів З. О., Луцький І. М. Економіка підприємств: підручник. К. : Знання. 2009. 580 с.
29. Марич П. М. Фінансово-розрахункові відносини в нових господарських формуваннях : навч. посіб. Львів: ЛНА., 2000. 168 с.
30. Милгром П., Робертс Д. Экономика, организация и менеджмент. С.Пб.: Экономическая школа, 1999. Т. 2. 422 с.
31. Мних Є. В. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури. 2014. 472 с.
32. Надточій С. І. Коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства в аспекті управління ними. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 7. С. 8-12.
33. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №11. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11\\_2020/87.pdf](http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/87.pdf) (дата звернення: 30.11.2022)
34. Онисько С. М., Марич П. М. Фінанси підприємств: підручник. Львів. : Магнолія плюс. 2008. 367 с.
35. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посіб.]. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ. 2002. 240 с.
36. Пазинич В. І., Щулешко А. В. Фінансовий менеджмент. К.: Центр учбової літератури. 2011. 408 с.
37. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств : підручник. 5-те вид., перероб. т допов. К. : КНЕУ. 2004. 546 с.
38. Подольська О. В., Орш О. В. Фінансовий аналіз підручник. К.: Центр навчальної літератури. 2007. 488 с.
39. Про господарські товариства: Закон України від 26.11.2015, ВВР, 2016 № 835-VIII. [ Електронний ресурс ] / Відомості Верховної Ради України - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

40. Про охорону праці: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 49. С. 668 (із змінами та доповненнями).
41. Романенко Т. В. Шляхи удосконалення формування та використання фінансових ресурсів підприємств. *Наукові праці. Полтава, 2012.* Економічні науки, 2012. С. 248-252.
42. Салига С. Я., Дацій Н. В., Корецька С. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури. 2011. 274 с.
43. Сивко В. Й. Правові та організаційні основи охорони праці в Україні : навч. посіб. К. : Кондор. 2013. 140 с.
44. Східницька Г. В. Фінансове забезпечення в контексті організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств. *Сталий розвиток економіки.* 2015. № 1 [26]. С. 226-233.
45. Східницька Г. В. Формування доходів сільськогосподарських підприємств та шляхи їх збільшення. *Інноваційна економіка.* 2015. №1 [56]. С. 86-91.
46. Східницька Г. В., Содома Р. І. Оптимізація процесу управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. *Вісник Львівського національного аграрного університету: Економіка АПК.* 2018. № 25. С. 124-131.
47. Східницька Г. В., Содома Р. І., Марків Г. В. Імперативні засади фінансової політики сталого розвитку сільських територій. *Аграрна економіка.* 2019. Т. 12 № 3-4. С. 40-48.
48. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз : навч. посіб. Львів : «Новий світ-2000». 2009. 344 с.
49. Третьяков О. В., Зацарний В. В., Безсонний Л. В. Охорона праці: навч. посібн. / за ред. К. Н. Ткачука. К.: Знання. 2010. 167 с.
50. Фінансова звітність СВК ім. Лесі Українки Дубенського Рівненської обл. за 2019-2021 рр. 31с.
51. Цивільний захист у Дубенському районі Рівненської



обл.[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://dubno/rda.gov.ua/civil/>.

52. Цивільний кодекс України від 16 січня 2014 № 435. [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

53. Черевко Г. В. Економіка підприємств : навч. посіб. Львів: Априорі, 2004. 384 с.

54. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: навч. посібн. Київ: Наук. думка. 2013. С. 375.

55. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. К.: Знання, 2006. 439 с.

56. Щербань О. Д. Види та методи фінансового планування на підприємстві. *Young*. 2017. № 6. С. 23-31.

57. Янковська В. А., Хижняк А. М. Теоретичні основи планування та прогнозування на підприємстві. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С. 166-177.

58. <http://oblwodgosp.gov.ua/prirodni-umovi>